

# **VOORUITZIEN**

**ideeën over een kleurrijk Vlaanderen**

Patrick Dewael

## INHOUD

### EEN PROJECT

Inleiding  
Wederzijds respect  
Uitgeleefde bureaus  
Een nieuw verhaal  
Lange termijn  
Verzoening

### KENNIS EN AMBITIE

Investeren in leren  
Onderwijsconflict  
Netoverschrijdend  
Burgerzin  
Media  
Ouders  
Drugs  
Levenslang leren  
E-leren  
Geschiedenis  
Vaklui

### LEVENSKWALITEIT

Uitzendarbeid  
Insluiting  
File  
Thuiswerken  
Levensloopbaan  
Vergrijzing  
Sociaal weefsel  
Fiscaliteit  
Steden  
Identiteit  
Cultuur  
Monument  
Migratie  
Aids  
Ethisch ondernemen  
Voedsel  
Milieu  
Energie

### OPDRACHT

## EEN PROJECT

Wie wenst en hoopt, leeft al in de toekomst  
(Leopold Schefer, Duits schrijver, 1784-1864)

### Inleiding

Regeren is een slopende bezigheid. Voor je het weet verlies je jezelf in oeverloze discussies: over drie procent opslag voor het onderwijs; over de overheveling van het kadaster naar de gewesten; over een miljard meer of minder voor het Provinciefonds; over de effectiviteit van een rondzendbrief in zes gemeenten met faciliteiten voor Franstaligen; over het kostenplaatje van de BSE-crisis.

Het zijn stuk voor stuk uiterst belangrijke dossiers. De Vlaming zou het me niet vergeven indien ik me er niet om bekommerde, of er beslissingen in nam die niet stroken met wat men een goed bestuur kan noemen.

Maar de dagelijkse dossiers op de best mogelijke manier beheren is niet de reden waarom ik aan politiek doe. Ik doe aan politiek omdat ik een project heb waarin ik geloof en dat ik zo goed mogelijk wil verwezenlijken. Spijtig genoeg laat mijn project zich niet realiseren op één dag.

Daarom heb ik mezelf voorgenomen, soms gedwongen, om gedurende het anderhalve jaar dat ik het genoeg heb mijn ploeg van Vlaamse ministers te leiden, ook te blijven denken aan mijn project. Het bleef niet alleen bij denken. Met mijn collega's in de Vlaamse regering heb ik al een Kleurennota opgesteld, waarin we het project van de regering voor de middellange en lange termijn gestalte hebben proberen te geven.

Met dit manifest heb ik de ambitie om mijn persoonlijk project uit de doeken te doen. Het loopt deels gelijk met het project van de VLD, mijn partij, maar het verschilt er tegelijk ook van. Een grote democratische partij heeft een programma dat de gemeenschappelijke deler is van haar leden. Als vooraanstaand minister van die partij durf ik me wel eens persoonlijke

standpunten te permitteren die nog niet door de meerderheid van de partij worden gesteund. Partijprogramma's hebben immers geen eeuwigheidswaarde.

### Wederzijds respect

Mijn project loopt in grote lijnen ook gelijk met het project van de Vlaamse regering. Maar het verschilt er ook van. In de Vlaamse regering delen we het wereldbeeld van de veertigers. Van de meeste van mijn collega-ministers zijn de ouders nog in leven. En tegelijk hebben de meeste collega's al jonge kinderen of tieners. Daardoor delen we als beleidsmakers de zorg voor een welvarend Vlaanderen waarin onze kinderen alle toekomstkansen krijgen, en de bekommernis om een zorgzaam Vlaanderen waarin ook ouderen op een aangename manier kunnen genieten van het leven. En ik vertel geen geheim als ik zeg dat alle ministers de raad van de Amerikaanse zangeres Sophie Tucker trachten na te leven: life begins at forty!

Het Vlaams regeerakkoord is ambitieus. Ik blijf daar achter staan omdat ik het een goed akkoord vind. Het is trouwens nog verre van uitgevoerd. Ik ga me de rest van de regeerperiode blijven inspannen om het zo goed mogelijk te verwezenlijken.

Met dat akkoord hoopt de meerderheid het best mogelijke kader te scheppen voor meer welvaart en welzijn. Maar de politiek kan niet alles oplossen en regelen. Maatschappelijke problemen als vereenzaming, onverdraagzaamheid, onverschilligheid of agressiviteit kan je niet alleen oplossen met politieke maatregelen. Daarvoor is ook een mentaliteitsverandering nodig bij de burgers. Het besef dat we niet alleen op deze wereld zijn, maar dat we harmonieus moeten samenleven met elkaar. Het is een houding die ik samenvat met het begrip wederzijds respect.

Naast de rechten voor de burger moet immers het besef groeien dat de burger ook plichten en verantwoordelijkheden heeft, tegenover de maatschappij en tegenover zijn medeburgers. Ik hanteer dit wederzijds respect als de kern van het beleid dat ik voer. Wederzijds respect vult de vrijheden aan waarover elke burger volgens de grondwet beschikt. Het slaat op de verhoudingen tussen burger en overheid, tussen kinderen en ouders, tussen jongeren en ouderen, tussen werkgevers en werknemers, tussen economie en ecologie, tussen autochtonen en allochtonen, tussen Vlamingen en Franstaligen.

Wederzijds respect is absoluut noodzakelijk als we het vertrouwen van de burger in onze instellingen willen herstellen, de leefbaarheid van onze samenleving waarborgen en het extremisme en eigenbelang een halt toeroepen. Wederzijds respect vormt een breuk met de bestuurswijze en de maatschappelijke omgangsvormen die gangbaar zijn. Het gaat in tegen elke vorm van onverschilligheid en minachting tegenover de overheid en tegenover de medeburgers.

Mijn project is, zoals de Kleurennota, ook een project voor de komende generaties. Het is een appel tot u, lezer, tot de Vlamingen, of liever, tot al de inwoners van Vlaanderen. Een oproep om mee te werken, de handen in elkaar te slaan, over de partij- en ideologische grenzen heen. Het is mijn persoonlijke oproep aan u tot debat en discussie. Maar ook tot engagement, tot begeestering, tot ambitie.

#### Uitgeleefde bureaus

Welke deelstaat heb ik als regeringsleider geërfd? Een regio die twintig jaar besparingen heeft gekend. Ik zeg niet dat die niet nodig waren. Juist dankzij die besparingen zitten we op de sneltrein naar Euroland. Om België op die trein te krijgen, heeft Vlaanderen veel meer dan zijn plicht gedaan. En dan nog hebben de voorbije Vlaamse regeringen als voorbeeldige rentmeesters Vlaanderen zo zuinig en efficiënt beheerd, dat ze als enige in het land al enkele jaren begrotingen met een overschot konden indienen. Ik dank hen voor die zorgzaamheid.

Maar ik zie rond mij teveel tekenen dat die lange tijd van besparingen de toekomstkansen van het land en dus ook van Vlaanderen hypothekeert. Het gebrek aan investeringen begint diepe sporen na te laten in het onderwijs, in de sociale sector, in de huisvesting, in de infrastructuur, in de justitie, in het gehele overheidsapparaat.

Ik nodig u uit om langs te lopen in de postkantoren, de stations, de wachtlokalen van de kazernes, de loketten van de gemeenten, de kantoren van de administraties. Kijk er om je heen en je ziet ze: de gifgroene en muisgrijze bureaus en de oude kantoormeubelen, waarop de computers staan die vaak ook al hun beste tijd achter de rug hebben.

## Een nieuw verhaal

De lange tijd van besparingen heeft ook mentale sporen nagelaten. Doemdenken is een tweede natuur geworden, gebrek aan ambitie lijkt wel een aangeleerd ideaal. Het wantrouwen in overheid en medemens werd een instinct, de om zich heen grijpende jaloezie verwekte wat Luc Huyse in “De opmars van de Calimero’s” een slachtoffercultuur noemt. Het politieke en maatschappelijke ongenoegen kreeg gestalte in een sterke fractie die vanuit het parlement de democratie en de fundamentele rechten en vrijheden bedreigt.

Mijn toekomstproject wil het tij helpen keren met hoop, ambitie en bezieling. In 1991, een decennium geleden, publiceerde een vriend van mij een burgermanifest waarin hij vaststelde dat de grote verhalen ten einde waren gekomen. Guy Verhofstadt bedoelde dat de grote ideologische tegenstellingen overbrugd leken en dat de strijd tussen links en rechts, tussen de planeconomie en het vrije marktsysteem, in het voordeel van dit laatste systeem werd beslecht.

De vaststelling is nog versterkt: onder impuls van de toenemende globalisering en de nieuwe informatietechnologie heeft de vrije markteconomie de wereld veroverd. Maar om het welzijn en de welvaart van onze contreien ook de komende decennia in die wereld te waarborgen, hebben we een nieuw groot verhaal voor Vlaanderen nodig.

## Lange termijn

Bij het begin van de regeerperiode heb ik 160 vooraanstaande Vlamingen ontmoet. Ze vertelden me hun bekommernissen op economisch, sociaal, cultureel en ethisch vlak. Ze gaven me een beeld van de uitdagingen waarvoor Vlaanderen aan het begin van het derde millennium staat.

Onder meer op basis van die gesprekken stelden we in de Vlaamse regering de Kleurennota op. Met die nota benaderden we de politiek vanuit een langetermijnperspectief. Want ik heb me voorgenomen om de problemen niet op te lossen als ze zich stellen, zoals het leitmotiv van

een gewezen premier luidde. Ik ben immers een aanhanger van het gevleugelde woord van de Franse publicist en politicus Emile de Girardin, „gouverner, c'est prévoir”.

De Kleurennota was de eerste aanzet om dat principe in de praktijk te brengen. Hij leverde heel wat stof op tot discussie. De Kleurennota was wel nogal theoretisch en filosofisch. Misschien heeft hij daarom niet voor de begeestering gezorgd die ik erin had willen leggen.

Maar toch was de Kleurennota van grote betekenis. Het was een van de zeldzame documenten waarmee een regering te kennen geeft dat ze verder wil kijken dan de dagjespolitiek. In die nota definieerde de Vlaamse regering de belangrijkste troeven van Vlaanderen. Die troeven danken we allemaal aan onze centrale ligging in het hart van Europa. Vlaanderen is al eeuwenlang het kruispunt geweest van noord en zuid, van de Latijnse en de Germaanse cultuur, van wegen en waterlopen.

Vanuit die geografische determinant werd een creatieve bevolking geboren, die beseftte dat haar grote troefkaart kennis was: vernieuwende inzichten werden in Vlaanderen snel geïntegreerd, de Vlamingen waren gedwongen een talenknobbel te ontwikkelen. En de Vlamingen leerden ook dat ze best enige kritische afstand bewaren van overheden en heersers. Vlamingen zijn wakkere burgers die al langer dan ons koningshuis weten dat macht geboren wordt uit eendracht: niet voor niets kennen we het grootste middenveld en rijkste verenigingsleven ter wereld.

Die drie troeven, creativiteit, kennis en engagement, zijn ook de troeven die we de komende decennia moeten uitspelen. In de Kleurennota kwamen we tot de vaststelling dat Vlaanderen daarvoor nog meer inspanningen moet leveren om een trefpunt te blijven: een campus voor wie wil leren, een markt voor ondernemers, een bereikbaar centrum, een gastvrije ontmoetingsplaats.

Ik heb getracht mijn buitenlandse reizen te plannen volgens een strategie die ook aandacht heeft voor de lange termijn. Bij al mijn reizen keek en luisterde ik ook goed hoe andere beleidsverantwoordelijken de uitdagingen van de toekomst zien en welk antwoord ze erop formuleren. Soms zijn buitenlandse ervaringen boomerangs. Op het World Economic Forum in Davos werd ik geconfronteerd met een onaangename erfenis: uit een onderzoek op basis van gegevens uit '96 blijkt dat Vlaanderen op milieuvlak achteraan bengelt in het peloton.

In Finland maakte ik kennis met een samenleving die al verschillende stappen verder staat met de integratie van nieuwe technologieën. In Finland kreeg het toekomstdenken een structurele uitbouw, met denktanks en een parlamentscommissie. Niet voor niets is Nokia een Finse onderneming. Toen ik Finland bezocht, leerde ik een nieuw woord kennen, dat vandaag in Vlaanderen een modewoord is geworden: wappen.

Op vakantie in Italië hoorde ik over het Citta Slow-project, waarmee steden op een originele manier de onthaasting proberen te stimuleren. Een project als Citta Slow is ook bruikbaar in Vlaanderen. Als minister-president heb ik het geluk mijn dagelijkse pendel van Tongeren naar Brussel, inclusief een portie file, te kunnen afleggen in een wagen met chauffeur. Duizenden andere automobilisten hebben minder geluk. Maar het moet toch mogelijk zijn om velen van hen, al was het maar één dag per week, van de snelweg en uit de file te halen, door bijvoorbeeld thuiswerken of satellietkantoren te stimuleren?

En natuurlijk deed ik ook een ronde van de buurlanden. Het is voor onze regio van het grootste belang om de allerbeste relaties te onderhouden met de landen en regio's die ons omringen. Ik beschouw Wallonië als de belangrijkste buur van Vlaanderen. Samen zijn we de steunpilaren van de Belgische federatie. Vlaanderen heeft er alle belang bij dat het Wallonië goed voor de wind gaat. Ik probeer met het Waalse Gewest en met mijn Waalse collega Jean-Claude Van Cauwenberghe in de beste vriendschappelijke verhoudingen te leven.

Ik heb in onze buurlanden interessante dingen geleerd. Dat de Frans-Vlamingen in Nord-Pas-de-Calais bijvoorbeeld nog een warme interesse koesteren voor het Nederlands. Of hoe de moderne architectuur in sneltempo het aanzicht van grootsteden als Berlijn, Londen of Parijs aan het wijzigen is. Zo'n bezoeken aan buurlanden en buurregio's zijn uitstekend om na te gaan waar Vlaanderen in internationaal verband staat.

## Verzoening

Mijn reis naar Zuid-Afrika heeft een diepe indruk op mij nagelaten. Zuid-Afrika probeert zich op te werpen als de nieuwe grootmacht op het Afrikaanse continent. Dat continent worstelt met reusachtige problemen. En toch kent het een levenskracht waar wij koele Noord-Europeanen alleen jaloers op kunnen zijn.

Ik besepte pas in Zuid-Afrika tijdens gesprekken met Thabo Mbeki, Nelson Mandela en de Vlaamse professor Marie Laga van de VN-organisatie voor aidsbestrijding, hoezeer aids hét probleem van de toekomst wordt voor Afrika. Elke dag opnieuw raken 15.000 mensen besmet met het aidsvirus. Dat zijn de komende tien jaar ruim 50 miljoen mensen, meer dan acht keer de bevolking van Vlaanderen. De aids-epidemie is zelfs erger dan de grootste epidemieën die Europa in zijn lange geschiedenis heeft gekend: in de middeleeuwen kwamen naar schatting 20 miljoen Europeanen om door de pest.

In Zuid-Afrika keek ik ook met grote ogen naar de resultaten van de Waarheidscommissie. Het is iets waar wij Belgen veel van kunnen leren. Desmond Tutu legde me uit hoe zijn land er dankzij die Waarheidscommissie in geslaagd is boven zijn troebel verleden uit te stijgen. Het apartheidsregime was een misdadig regime, gebaseerd op racisme en geweld. Maar Zuid-Afrika slaagt erin te vergeven zonder te vergeten. Als Vlaming uit een land waar 55 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog die verzoening nog niet tot stand is gebracht, had ik ontzag voor zoveel wijsheid.

Mijn grootvader stierf aan tyfus in het Duitse concentratiekamp Bergen-Belsen, enkele weken voor het kamp werd bevrijd. Ik wil en kan de kampen niet vergeten noch het regime dat ze met zijn racistische ideologie heeft ingericht. Ik trok naar het Imperial War Museum in Londen en bezocht er met Natan Ramet, een van de laatste getuigen uit de indrukwekkende televisiedocumentaire van Cas Vander Taelen, The Holocaust Exhibition. Vandaar het idee om ook in Vlaanderen een holocaust-museum op te richten dat de Vlamingen eraan moet blijven herinneren wat er kan gebeuren wanneer totalitaire ideologieën, weze het nu extreemrechtse of extreemlinkse, in onze democratie de bovenhand halen.

Maar doorheen de jaren leerde ik ook begrip opbrengen voor wie zich gegriefd voelde door excessen bij de repressie. Ik heb mededogen voor de jongens van zestien, zeventien die vol

dadendrang maar verblind door hun Leiders, in een tijdsgeest waarin het bon ton was om de democratie failliet te verklaren, naar het Oostfront vertrokken om tegen het onmenselijke communisme te vechten. Velen van hen liggen anoniem begraven in Oekraïne of Rusland, na meer dan een halve eeuw nog uitgespuwd door hun vaderland.

De jongste jaren namen mensen als Freddy Willockx, Jan De Brouwere, Lionel Vandenberghe, de professoren Frans-Jos Verdoodt, Luc Huyse, Jaap Kruithof en Ludo Abicht en andere vooraanstaanden uit beide kampen initiatieven tot verzoening. Ik steun hun oproep. Om dezelfde reden die Ahmed Kathrada, die 26 jaar op Robbeneiland doorbracht als politiek gevangene onder het apartheidssysteem, aanhaalde toen hij me rondleidde op die lugubere plaats waar hij jarenlang met Nelson Mandela gevangen zat: „we vergeten niet maar vergeven wel, omdat we samen ons land moeten opbouwen.”

## KENNIS EN AMBITIE

Het is niet genoeg tot je 65<sup>ste</sup> te leren  
(Chinees spreekwoord)

Investeren in leren

Jarenlang hielden de politici de burgers voor dat de loonlasten verlaagd moesten worden, om de concurrentiestrijd met onze voornaamste handelspartners aan te kunnen. Het is een stelling waarmee ook mijn partij grossierde. En niet onterecht, zeker niet op korte termijn.

Maar op lange termijn is er meer nodig dan lage loonlasten om de concurrentie de loef af te steken. Voor sectoren en ondernemingen waar de loonlast het enige concurrentie criterium wordt, verliezen we gegarandeerd het pleit. Als dat nu al niet het geval is. Een ontwikkeld land als Vlaanderen kan niet alleen concurreren met goedkope producten.

Vlaanderen moet het ook niet hebben van zijn grondstoffen. Olievelden of gasvoorraden werden in dit verstedelijkte land nog niet gevonden. Brains wel. Kennis is onze grondstof. Dat is trouwens altijd zo geweest. Ook morgen en overmorgen zal onze welvaart afhangen van de manier waarop we erin slagen toonaangevend te blijven met onze kennis. Die moet ons toelaten om producten op de markt te brengen die niet noodzakelijk goedkoper, maar in ieder geval kwalitatief beter zijn. Zeker in vergelijking met producten uit de lageloonlanden moeten de Vlaamse producten zich op het vlak van vormgeving en technische kwaliteit dusdanig onderscheiden van de concurrentie dat de prijs niet meer de doorslaggevende factor vormt voor de consument.

Dat besef dringt trouwens niet alleen in Vlaanderen door. In „Bloei door kennis”, het startdocument waarmee het Nederlandse ministerie van Economische Zaken het debat over de economie van de toekomst aanzwengelt, lees ik: „Kennis is de doorslaggevende concurrentiefactor in de economie geworden.”

De bedrijven in de Westerse wereld moeten als gevolg van de internationalisering steeds meer concurreren met bedrijven in andere landen. Ze moeten zich onder die toenemende

concurrentiedruk steeds meer toeleggen op het bedenken van nieuwe producten, diensten en processen. Ze moeten zich door innovaties onderscheiden van hun concurrenten.

Ze moeten steeds beter en steeds sneller inspelen op de steeds hogere eisen van de consumenten. Daarvoor moeten de ondernemers de polsslag van hun klanten voortdurend meten. Kennis daarover is het wapen in de concurrentiestrijd. En de informatisering zorgt er ook voor dat kennis steeds sneller zijn weg vindt in de maatschappij. Kennis is een proces geworden. Een kennisvoorsprong is altijd maar tijdelijk.

### Onderwijsconflict

Investeren in kennis, in wetenschappelijk en technologisch onderzoek, in de informatie- en communicatietechnologie (ICT), in onderwijs, in vorming, in levenslang en levensbreed leren is mijn absolute prioriteit.

Bizar, denkt u nu, met het onderwijsconflict dat al maanden aansleept in het achterhoofd. Waarom geef je de leerkrachten dan niet direct de drie procent opslag die ze vragen, of méér nog? Laat me nog eens uitleggen hoe de vork aan de steel zit.

De Vlaamse regering heeft al flink haar bereidheid om te investeren in het onderwijs getoond. Laat me even in herinnering brengen welke voorstellen de Vlaamse regering en de Onderwijsminister al op tafel hebben gelegd. In één jaar tijd toonden we ons bereid om deze regeerperiode minstens 47 miljard frank méér vrij te maken voor het onderwijs. Een investering die dringend nodig was. Met die injectie willen we onder meer bijna vijfduizend nieuwe leerkrachten en andere personeelsleden extra aanwerven. Met die injectie willen we een aanzet tot oplossing geven aan wat we beschouwden als het belangrijkste probleem in het onderwijs: de te hoge werkdruk.

Wij kiezen voor kleinere klassen, extra taakleerkrachten en leerkrachten voor kinderen met leermoeilijkheden. We kiezen voor meer personeel om de jongste kleuters beter op te vangen. We willen meer aandacht schenken aan lichamelijke opvoeding en gezondheid van de kleuters door 480 bijkomende personeelsleden aan te trekken voor bewegingsopvoeding. Wij

kiezen voor bijkomende administratieve hulp om de leerkrachten en de directies toe te laten zich beter te kunnen concentreren op hun pedagogische taken.

En zeker, in de toekomst zullen ook loonsverhogingen nodig zijn. Veel sectoren hebben financiële injecties en nieuwe investeringen nodig. Maar om onze welvaart in de toekomst veilig te stellen, staat volgens mij het onderwijs bovenaan het lijstje. We zullen ook van een loonsverhoging werk maken. Maar ik blijf ervan overtuigd dat het onderwijs meer gebaat is bij selectieve loonsverhogingen in plaats van lineaire.

In het onderwijs moeten we ook meer inspanningen leveren voor de bijscholing van ons onderwijzend corps. Ik vraag me soms af waar zoveel van onze leerkrachten nog de motivatie halen om elke dag zo gedreven voor de klas te staan. Maar soms hoor je ook klachten. Sommige leerkrachten raken wel opgebrand. Daarom moeten we ervoor ijveren om ook wie gedesillusioneerd is opnieuw te motiveren.

We leggen ook meer geld op tafel voor de scholeninfrastructuur. Veel schoolgebouwen zijn technisch niet meer aangepast aan de noden van deze tijd. We moeten nieuwe middelen vrijmaken voor de uitrusting en de werking van de scholen. Deze prioriteiten moeten een rode draad zijn in het beleid van de Vlaamse regeringen tot 2010.

### Netoverschrijdend

We moeten ook de onderwijsstructuren in vraag durven stellen. Het is onze plicht om Vlaanderen op een goede manier te besturen. Dat geldt zeker voor een departement dat zo'n 275 miljard frank, of jaarlijks bijna de helft van onze begroting opsloort. We moeten nagaan of dat geld efficiënt wordt besteed en hoe we de werking van ons onderwijs nog kunnen verbeteren en rationaliseren.

Ik ben ervan overtuigd dat netoverschrijding een middel is om dat doel te bereiken. De tijdsgeest is er rijp voor. De verzuiling is in Vlaanderen op de terugtocht. Ook in het onderwijs. Aan de basis groeit de bereidheid om bruggen te slaan tussen de netten. De uitdagingen voor het onderwijs lopen niet langer alleen langs de lijnen van ideologieën, wereldbeelden en religies. Natuurlijk blijven die scheidingslijnen voor sommige aspecten van

het onderwijs van belang. De vrijheid van onderwijs moet ook in de toekomst gewaarborgd blijven.

Maar in Vlaanderen is het respect voor de individuele overtuiging stevig genoeg verankerd. Meer netvervaging kan voor de jongeren een verrijking betekenen. Ze zouden in een echte pluralistische geest kunnen opgroeien. Het onderwijs kan hen stimuleren om eigen inzichten en overtuigingen te ontwikkelen en het kan hen ook leren respect op te brengen voor de opvattingen van anderen. Dit zou de openheid, de verdraagzaamheid en de kritische zin van de Vlamingen versterken en uitbouwen. In mijn 11 juli-toespraak van vorig jaar sprak ik mijn geloof uit dat deze uitdaging over tien jaar kan worden gerealiseerd. Mijn geloof in netvervaging is een jaar later nog toegenomen.

Mag ik alvast één concreet voorstel doen: laten we één website maken voor ons onderwijs, [www.onderwijs.vlaanderen.be](http://www.onderwijs.vlaanderen.be). Daarin kunnen alle onderwijsinstellingen in Vlaanderen worden gebundeld met een doorklik naar de betrokken sites. Een elektronisch vraag- en antwoordsysteem kan informatie verstrekken over de toekomst- en tewerkstellingsmogelijkheden bij bepaalde richtingen, over de verloning waaraan afgestudeerden zich mogen verwachten. De webstek moet ook gelinkt worden aan allerlei mogelijke sites voor werkaanbiedingen, vakantiejobs, huur van studentenkoten, de aankoop van boeken, cursussen en studiemateriaal. Op termijn kan de webstek evolueren naar een site “levenslang en levensbreed leren” waar zowel de arbeidsmarktgerichte als niet-arbeidsmarktgerichte vorming een plaats krijgt.

## Burgerzin

Vlaanderen hoort vandaag bij de wereldtop van technologische vernieuwers. We moeten ervoor zorgen dat we onze positie nog kunnen verbeteren. Kennis, creativiteit, technologie en innovatie vormen immers de motor van de economische groei. Alleen een economie die zich voortdurend aanpast, verbetert en de platgetreden paden verlaat, kan een blijvende welvaart verzekeren. Het ondernemingsklimaat, de mentaliteit om een leven lang te willen leren, en natuurlijk ook het onderwijs spelen daarbij een doorslaggevende rol. Vlaanderen moet een lerend trefpunt worden, stelde de Kleurennota.

We moeten niet alleen om economische redenen opnieuw investeren in het onderwijs. We moeten dat ook doen om morele redenen, en om de levenskwaliteit te bevorderen.

Onze gemeenschap moet opnieuw het vertrouwen vinden in zijn instellingen. Vandaag wantrouwen de burgers de rechters en de politici, de media en de bureaus, de kerk en de politie, de ambtenaren en de leerkrachten, de werkgevers en de vakbonden, de allochtonen en de holebi's. We hebben opnieuw vertrouwen nodig om de burgerzin, de verantwoordelijkheid, de solidariteit en het wederzijds respect aan te zwengelen.

Die waarden kwamen in de verdrukking. Postmodernisme brak de baan voor een aanstormend individualisme en egoïsme. „Er is niet zoiets als de samenleving, er zijn alleen individuen”, zei Margaret Thatcher ooit („There's not such a thing as society, only individuals”). Haar conservatisme is niet mijn liberalisme.

Mijn liberalisme vertrekt van de verantwoordelijke vrijheid, in verbondenheid en solidariteit met de gemeenschap. Mijn liberalisme is dat van William Ewart Gladstone, de Engelse staatsman die 103 jaar geleden overleed. Sta me toe deze merkwaardige man even af te stoffen: Gladstone verlaagde in Groot-Brittannië de belastingen en schafte haast alle invoerrechten af. In een tijd van Britannia rules the waves sprak hij zich uit tegen versterking van de bewapening. Hij erkende – toegegeven, schoorvoetend – de vakverenigingen en het stakingsrecht.

Gladstone vaardigde voor Ierland een Land Act uit die de pachters grotere vrijheid verschafte tegenover hun heren. Op het einde van de negentiende eeuw struikelde hij als premier met een voorstel voor Home Rule, de zelfbeschikking voor Ierland. Gladstone was een Schot. Hij stond altijd aan de zijde van de verdrukten, de verdrukte naties en de minderheden, zelfs als dat tegengesteld was aan het staatsbelang van het Britse imperium. Gladstone was een liberaal politicus die zich liet leiden door morele principes die tot vandaag geldig zijn.

Op het hoogtepunt van zijn carrière liet Gladstone het openbaar onderwijs toe. Het openbaar onderwijs heeft vandaag in alle landen zijn rechten verworven. Ook in het onze.

Sta me toe in herhaling te vallen: als ik één prioriteit heb, dan is het het onderwijs. Onze leerkrachten zijn voor de gemeenschap van morgen te belangrijk om te worden verwaarloosd.

Zij moeten helpen om de Vlaamse burgers van morgen met kennis te wapenen voor de toekomst. Zij moeten helpen om hen de waarden van een solidaire, pluralistische, multiculturele en democratische samenleving over te brengen. Zij moeten de Vlamingen opnieuw het vertrouwen in zichzelf en in hun gemeenschap helpen geven dat wellicht niet weinigen onder hen vandaag zelf missen.

## Media

Leraars die bovenstaande regels lezen zullen zich een hoedje schrikken. Wat nu weer? Krijgen we nog meer verantwoordelijkheden en opdrachten in onze nek geschoven? Inderdaad. Maar laat ik de onderwijzmensen een beetje geruststellen. Ik vraag dat iedereen wat meer verantwoordelijkheid opneemt om het vertrouwen en de burgerzin in onze Vlaamse gemeenschap te herstellen.

Speciaal wil ik hier ook iedereen vermelden die met jongeren omgaat en hen begeleidt buiten de schoolsituatie: de begeleiders in de jeugdclub of de jeugdvereniging, de sportclub, zelfs de cafébazen en dancinguitbaters. Sociologen weten maar al te goed dat jongeren zich vaak beter identificeren met hun vrienden en kennissen en met figuren die ze in een minder hiërarchische en institutionele relatie leren kennen dan op school.

Ook journalisten, programmamakers, cineasten en uitgevers dragen een verantwoordelijkheid in een democratische samenleving. Ik hield hen bij de uitreiking van de prijzen van de radio- en televisiekritiek 2000 al voor dat ze niet mogen toelaten dat kijk- en leescijfers het enige criterium worden in de media.

De media zijn verwickeld in een uitermate scherpe concurrentiestrijd om de kijkers, luisteraars, lezers en advertenties. TV-programma's, magazines, kranten zijn producten: soms moeten finaal alle argumenten wijken voor het verkoopsargument, gedictieerd door de commercie. Het moet steeds sneller, korter, sensationeler, smeüiger, cassanter.

De media plaatsen soms schijnproblemen vooraan op de agenda. Ze spelen soms schaamteloos in op bestaande angsten bij de burgers. Ze vergroten soms occasionele aberraties uit tot maatschappelijke problemen van grote orde. Ze laten soms de noodzakelijke

nuances weg. Ze geven soms voedsel aan het wantrouwen in onze gemeenschap, onze overheid, onze instellingen, onze medeburgers. Ze versterken soms bestaande vooroordelen. Ze creëren soms een negatieve sfeer, een collectief gevoel van onbehagen. Dat wil niet zeggen dat de media of de journalisten niet kritisch moeten zijn. Integendeel.

Zij hebben als vierde macht een belangrijke rol te spelen in de democratie. Gelukkig zijn de meeste journalisten en programmamakers daarvan overtuigd. Het is niet mijn bedoeling om de media te zeggen hoe en wat ze moeten schrijven of filmen. Maar als ik zie welke invloed sommige op sensatie gerichte bladen en programma's hebben, en hoe vaak ze een loopje nemen met de deontologische regels, vind ik wel dat ik hen mag aansporen om nog wat harder over hun verantwoordelijkheid na te denken. Want vrijheid bestaat niet zonder verantwoordelijkheid.

## Ouders

De leerkrachten werden de jongste jaren al teveel beladen met nieuwe verantwoordelijkheden en opdrachten waar niets tegenover stond. De voorbije decennia was het al teveel de mode om de zorg voor de opvoeding – en niet alleen de kennisoverdracht – toe te vertrouwen aan het onderwijs. Ik wil voor die taak speciaal ook de ouders opnieuw responsabiliseren. Kinderen hebben is vandaag een keuze die veel offers vraagt. Kinderen maken je meteen verantwoordelijk. De rol van de ouders en het gezin in de overdracht van waarden is te lang verwaarloosd geweest.

Ook daarom wil ik een tegenbeweging die van opvoeding, opleiding en onderwijs opnieuw een prioriteit maakt. Opvoeding, opleiding en onderwijs zijn de beste voedingsbodem voor een tolerante, zorgzame en menslievende samenleving, gebaseerd op wederzijds respect. Een samenleving die ingaat tegen het onbegrip, de hardvochtigheid en de vereenzaming die we thans kennen. Kinderen en jonge mensen hebben een open geest voor milieubescherming, verdraagzaamheid en rechtvaardigheid. Die openheid voor een correcter handelen, voor wederzijds respect en eerbied voor mens en milieu moeten we kneden en tot ontplooiing laten komen, in de eerste plaats door thuis, op school of op straat het voorbeeld te geven.

Ik beseft dat ik me op glad ijs begeef door in deze postmoderne tijdsgeest, waarin de individuele invulling van de vrije tijd een heilige koe is geworden, te pleiten voor meer gezinstijd, meer solidariteitstijd. Gezinstijd wordt vandaag te gemakkelijk vertaald naar schaarse maar kwaliteitsvolle omgang met kinderen in plaats van kwantitatieve aanwezigheid. Niet zozeer omdat de ouders dit zelf zo graag willen, maar omdat ze onder maatschappelijke druk een zekere levensstandaard willen aanhouden.

We moeten ons niet alleen bezinnen over de kwaliteit van de gezinstijd, maar ook over de kwantiteit. Onze kinderen en onze medemensen zijn meer tijd waard. Of zijn kinderen als Tamagotchi's, virtuele knuffels? Die we 's ochtends voor we werken gaan even lief over het hoofd aaien, en ze dan overlaten aan de voorschoolse opvang. Die de dag doorbrengen bij de kleuterjuf of onderwijzer, het refterpersoneel, de naschoolse opvang, een opvanggezin en de sportclub. En die nog televisie mogen kijken tot we hun venster met het emo-moment van een nachtzoen afsluiten?

Neen, onze kinderen verdienen zoals alle kinderen van alle tijden de geborgenheid van hun ouders, het perspectief van een betere wereld, het uitzicht op een mooie toekomst. Wij kunnen hen helpen om die droom waar te maken.

## Drugs

Veel ouders maken zich vandaag zorgen over drugs. Druggebruik bij jongeren beschouwen de Vlamingen volgens de recentste Vrind-enquête zelfs als het belangrijkste probleem, belangrijker dan de milieuvervuiling, de werkloosheid of de verkeersdruk. De Vlaamse overheid is bevoegd voor het preventieve gezondheidsbeleid. Maar het beleid van de Vlaamse regering wordt natuurlijk ook beïnvloed door het drugsbeleid op federaal vlak.

Vooraf dat laatste heeft de voorbije weken en maanden voor flink wat verwarring gezorgd. Meerderjarigen mogen nu immers cannabis in kleine hoeveelheden gebruiken, maar ze mogen het niet verhandelen en ze kunnen het niet kopen. Daar zit een stuk hypocrisie in die de federale regering zal moeten wegnemen. Ik verzet me krachtig tegen het idee van sommigen om een gedoogbeleid voor cannabis in te voeren. Cannabis is een soft drug die je rookt, alleen daarom al is die drug ongezond.

Er mag wat mij betreft geen onduidelijkheid over bestaan dat elk drugsbeleid tot doel moet hebben jongeren van de drugs af te houden. We moeten jongeren er ook op blijven wijzen dat tabak en alcohol de gezondheid schaden. Kinderen en jongeren moeten trouwens ook verstandig leren omgaan met andere genotsmiddelen als snoep, chips, tv-kijken, of videospelletjes.

Ik vind in ieder geval dat soft drugs verkopen aan minderjarigen, cannabis, xtc of wat dan ook, strafbaar moet blijven. Ik vind ook dat drugs, tabak of alcohol op school absoluut uit den boze zijn. Het moet onze ambitie zijn de Vlaamse scholen drugsvrij te maken. Ik sta achter de campagnes die de minister van Onderwijs in die richting organiseert.

Als we in onze gemeenschap het vertrouwen willen herstellen, moeten we ook als politici goed beseffen dat we een grote verantwoordelijkheid hebben. Niet alleen door wat een politicus zegt, maar ook door wat hij of zij doet en laat heeft hij een verantwoordelijkheid bij de bepaling van het maatschappelijk klimaat van onze gemeenschap. Je speelt als politicus met vuur wanneer je problemen maakt rond de verkoop van chocoladesigaretten en er tegelijk twijfel over laat bestaan dat een jointje roken kwaad kan.

Politici moeten ook behoedzaam omspringen met de sensibiliseringscampagnes die ze patroneren. Ik heb er geen problemen mee dat bijvoorbeeld in de veelbesproken campagne over aidsbestrijding grenzen worden verlegd, ja zelfs overschreden. Je kan stellen dat daar in zekere zin het doel de middelen heiligt. Maar als het debat teveel over de middelen gaat, zoals de perceptie was met het taalgebruik in de campagne, en het doel naar de achtergrond verdwijnt, zit er iets fout. Als de campagne over aidsbestrijding geëvalueerd wordt, zal moeten blijken of het taalgebruik die ze bevatte wel een verstandige keuze was.

### Levenslang leren

Investeren in onderwijs betekent ook investeren in permanente vorming. Om degenen die met een te beperkte bagage op de arbeidsmarkt komen, bij te scholen of om te scholen. We moeten de bestaande systemen die de jongeren en ouderen voor een tweede kans opvangen, verder uitbouwen en een steviger structurele uitbouw geven.

Maar ook wie wel een diploma behaalde, van de universitair geschoolde arts tot de elektriciën, zal zich permanent moeten bijscholen. In het onderwijs zal daarom meer aandacht moeten gaan naar het leren leren. Alles weten, zelfs veel weten, is niet langer mogelijk. Weten hoe je kennis moet vergaren en vinden, wordt meer en meer van tel.

De tijd dat een diploma volstond om een succesvolle carrière te doorlopen, ligt achter ons. In plaats van eindtermen moeten we spreken over startcompetenties. Afgestudeerden hebben niet langer een diploma op zak, maar een toegangsticket tot de arbeidsmarkt, waaraan een onderhoudscontract is verbonden, zoals prof. Walter Leirman het stelt.

De Vlaamse regering wil het levenslang leren impulsen geven. Om die reden beslisten we er al een horizontale begroting voor in te voeren: het gehele aanbod voor het levenslange leren wordt geïntegreerd. De cursussen van de VDAB, de middenstandsvorming via het VIZO en het volwassenenonderwijs moeten we bekijken als een totaalaanbod. Daardoor kunnen we overlappings in het opleidingsaanbod schrappen, leemten sneller detecteren en opvullen, en de infrastructuur optimaal benutten.

De minister van Onderwijs is ook bezig het hoger volwassenenonderwijs te “modulariseren”: de opleidingen worden opgesplitst in modules die men afzonderlijk kan volgen. Dat maakt het hoger onderwijs makkelijker toegankelijk voor volwassenen.

Die hervormingen moeten jongeren en ouderen de kans geven om vlot nieuwe kennis en vaardigheden op te doen en zich gemakkelijk om te scholen. Zij hebben die mogelijkheden niet alleen nodig om een uitdagende job te vinden, ze hebben ze ook nodig om hun job te behouden en in de complexe samenleving van morgen hun mannetje te staan.

## E-leren

Het volstaat niet te investeren in onderwijs. Het onderwijs moet ook veranderen. Het moet meer en sneller inspelen op de nieuwste technologieën. Ik pleitte er enkele maanden geleden voor om elke leraar een computer te geven. De oproep werd geïnterpreteerd als een manier om het aanslepend conflict over de loonsverhoging met de onderwijsvakbonden te

ontzenuwen. Mijn pleidooi werd niet op de juiste wijze begrepen. Ik wil de argumentatie die er achter steekt nog eens herhalen.

Op de Europese Top van Lissabon werd al beslist dat alle lidstaten tegen eind 2002 moeten beschikken over toegang tot en vaardigheid in het gebruik van de computer, het Internet en de multimedia-hulpmiddelen. Ik ben het met die doelstelling eens. Elke school moet een oprit krijgen naar de informatiesnelweg. Werken op een personal computer moet van kindsaf worden aangeleerd. De scholen moeten hiervoor kunnen investeren, de leerkrachten moeten hiervoor worden bijgeschoold.

Vlaanderen moet dringend zijn achterstand in het e-leren ophalen. E-leren of e-learning is in volle opmars, zowel in de bedrijfswereld als in het onderwijs. Oracle, het tweede grootste softwarebedrijf ter wereld raamt het aantal ingenieurs dat het dit jaar via e-leren traint op 2,5 miljoen. Vorig jaar kregen nog 500.000 ingenieurs bij Oracle les in klaslokalen.

De internationale bedrijfswereld ontdekt in sneltempo de voordelen van e-leren: de studenten leren wanneer ze zelf willen, en e-leren kost flink wat minder. Het elektronisch leren voor bedrijven blijkt ook veel makkelijker aan te sluiten bij de eigenlijke job. En bovendien hebben bedrijven snel ingezien dat e-lessen en –trainingspakketten voor de klanten onschatbaar zijn in de strijd om de klantenbinding.

Ook in het regulier onderwijs voorspellen deskundigen een revolutie door het e-leren. In plaats van hetzelfde vak in honderd scholen te laten geven door honderd leerkrachten, kan je de leerlingen de best mogelijke cursus met de best mogelijke pedagogische methodes ter beschikking stellen. De leerkracht wordt dan meer fulltime coach en begeleider. In plaats van klassikaal te doceren kan hij zich concentreren op het remediëren van individuele leermoeilijkheden of het aanwijzen van mogelijkheden tot verdieping bij wie sneller vordert.

E-leren kan snel en vlot ingang vinden bij taalstudies, zelfs in lager en middelbaar onderwijs. Via het Internet en e-mail kan huiswerk een aangename taak worden. De nieuwe technologieën laten toe de uitspraak en parate kennis snel te verbeteren.

Deskundigen menen niet dat e-leren in het onderwijs het traditioneel klasonderricht zal doen verdwijnen. Mia Vanstraelen, die op de grote IBM-campus in Terhulpen verantwoordelijk is

voor de wereldwijde trainingsprogramma's van de multinational, beklemtoont net de combinatie van e-leren met klasonderricht. IBM past zelf een 50/50 verdeelsleutel toe.

## Geschiedenis

Naast een inhaaloperatie voor het e-leren en een blitzkrieg voor levenslang leren, heeft het onderwijs ook behoefte aan een vernieuwde aandacht voor de algemene vorming. Vakken als geschiedenis, literatuur of cultuurbeleving moeten worden geherwaardeerd. Zij verruimen de geest, nodigen uit tot creatief denken en analyseren. En geschiedenis is niet het overbodige, nostalgische en achterhaalde vak zonder praktisch nut dat onderwijshervormers bij voorkeur citeren wanneer ze brainstormen over welke vakken in een overvol curriculum kunnen sneuvelen.

Als het goed wordt onderwezen, is geschiedenis een vak waarlangs jongeren waarden kunnen worden bijgebracht. In de lessen geschiedenis kunnen we onze kinderen uitleggen hoe belangrijk en waardevol de democratie is en welke rampzalige gevolgen ondemocratische regimes als het nazisme of het communisme kunnen veroorzaken. Omwille van dat belang dat ik hecht aan geschiedenis, maakte ik eerder al mijn voorstel bekend om een Vlaams museum over de holocaust en een museum over de Vlaamse ontvoogding op te richten.

In de lessen geschiedenis moeten we onze kinderen uitleggen hoe we in Europa tot het aflijnen van vrijheden en mensenrechten zijn gekomen, welke voordelen de Europese Unie biedt, tot welke haat religieus fanatisme en nationalistisch extremisme kunnen leiden. In de lessen geschiedenis moeten we onze kinderen leren dat mensen overal ter wereld gelijk geboren worden en dezelfde rechten en kansen verdienen.

Een betere kennis van de geschiedenis verruimt de kijk op de wereld, vergroot het begrip en het respect voor andere culturen en volkeren. Een betere kennis van de geschiedenis kan jongeren doen inzien dat actuele gebeurtenissen of evoluties misschien niet zo onschuldig zijn als ze eruit zien. Laat de kinderen leren over Jezus Christus, Erasmus, Galileï, Mahatma Gandhi, Anne Frank, Martin Luther King en Nelson Mandela. Laat ze inzien van waar wij als Vlamingen komen en waar we nu staan. Geschiedenis is de beste medicijn tegen de

onverschilligheid, of erger, het cynisme dat in onze onpersoonlijk geworden samenleving welig tiert.

In het buitenland en in eigen land staan de Vlamingen van oudsher bekend voor hun talenknobbel. Deze troef mogen we niet uit handen geven maar kunnen we verder ontplooiën. We moeten in het lager en middelbaar onderwijs vroeger en meer vreemde talen aanleren. Op hun achttiende moeten jongeren minstens drietalig zijn. Naast het Frans, waarvan ik betreur dat de kennis achteruit is gegaan, moeten ze minstens het Engels machtig zijn. Die laatste taal wordt met de globalisering meer nog dan de voorbije decennia de lingua franca van de nieuwe tijd, het Latijn van de middeleeuwen.

We moeten onze studenten ook voluit stimuleren om buitenlandse studie-ervaringen op te doen. We zouden via uitwisselingsakkoorden met andere landen, maar ook met Wallonië en de Duitstalige Gemeenschap in eigen land, meer studiebeurzen moeten toekennen aan vreemde studenten om in Vlaanderen te komen studeren, en aan Vlaamse studenten om in het buitenland te studeren. Vlamingen kunnen nu al hun reguliere studiebeurs meenemen als ze in Nederland gaan studeren en omgekeerd. Het spreekt voor zich dat het meenemen van studiebeurzen of andere manieren van studiefinanciering ook voor andere landen mogelijk moet worden gemaakt.

## Vaklui

Om te slagen moet de prioritaire aandacht voor het onderwijs gepaard gaan met een maatschappelijke herwaardering van het technisch en beroepsonderwijs. Het nefaste watervalstelsel in het onderwijs moet verdwijnen. Het impliceert een *dédain* voor het technisch en beroepsonderwijs dat misplaatst is, demotiveert en daardoor een vicieuze cirkel is geworden. Na het volbrengen van hun leerplicht dienen zich nog veel teveel achttienjarigen zonder diploma hoger secundair onderwijs als laaggeschoolden aan op de arbeidsmarkt. Vlaanderen heeft een tekort aan technici en bekwaame vaklui.

Technisch en beroepsonderwijs moeten zo snel mogelijk worden aanvaard als volwaardige onderwijsvormen. Ze zijn niet het laatste vangnet voor wie niet mee kan in het algemeen vormend onderwijs. Ze zijn onderwijsvormen die Vlaanderen broodnodig heeft en waarin we

juist extra moeten investeren: moderne en goed uitgeruste infrastructuur moet in de plaats komen van de vaak desolate en afgetakelde schoolgebouwen. Goed betaalde, bekwame en gemotiveerde leerkrachten moeten zich bewust zijn van hun uiterst belangrijke taak. De ouders moeten fier zijn om hun kinderen naar de technische of beroepsschool te sturen. De leerlingen zelf moeten vertrouwen krijgen in hun eigenwaarde vanuit de zekerheid dat hun vorming gegeerd is en brede perspectieven opent.

Die mentaliteitsverandering kan worden gestimuleerd door de bedrijven en sectoren die zo om technici verlegen zitten: ze kunnen zich meer openstellen voor de jongeren. Waarom kan een bedrijf via een peterschap bijvoorbeeld geen nauwe relaties aanknopen met een technische of beroepsschool die in de onmiddellijke buurt ligt? Waarom doen technische scholen en beroepsscholen niet meer moeite om elf- en twaalfjarige jongens en meisjes uit de lagere school uit te nodigen om in de ateliers en werkplaatsen samen met hun leerlingen iets te maken of te doen?

Deze omschakeling moet op korte termijn in het bijzonder de jonge generaties allochtonen die omwille van een maatschappelijke achterstand, zowel financieel, mentaal als inzake taalbeheersing in het beroeps- of technisch onderwijs terechtkomen, uitzicht bieden op een diploma en een mooie toekomst. Vlaanderen mag zich geen verloren generaties permitteren.

Om gelijkaardige redenen hebben we nood aan nieuwe inspanningen om in het onderwijs gelijke kansen te bieden aan alle kinderen in Vlaanderen, van allochtone en van autochtone afkomst. De democratisering van het onderwijs is teveel theorie en te weinig praktijk. In werkelijkheid speelt heel wat meer dan vaardigheid en talent een rol bij de studiekeuze: leefomgeving, afkomst en financiële situatie van de ouders zijn nog steeds de belangrijkste factoren die de studiekeuze verklaren.

Kinderen van welgestelde ouders kunnen kiezen uit scholen binnen een grotere geografische cirkel; ze krijgen meer praktische en psychologische ondersteuning thuis; ze kunnen zich alle kosten veroorloven die ons zagezegd gratis onderwijs meebrengt en krijgen vaak nog extra's; ze kunnen indien nodig probleemloos een jaartje overdoen; ze kunnen de hoge kosten van een universitaire opleiding betalen en krijgen vaak nog de gelegenheid om een tweede of een buitenlands diploma te behalen. De democratisering van het onderwijs moet opnieuw een strijdpunt worden.

## MEER LEVENSKWALITEIT

Het komt erop aan hoe goed je leeft, niet hoe lang

(Seneca)

We staan de komende jaren voor toenemende veranderingen in ons leef- en werkpatroon. Thuiswerken of telewerken, mobiele kantoren, satelliet-, en telekantoren, uitzendwerkers, zelfstandigen, free lancers, verzelfstandigde werknemers, ... allerlei nieuwe vormen en combinaties van nieuwe vormen van werkorganisatie doen hun intrede. Ze zorgen voor fundamentele wijzigingen in de verhoudingen tussen vrije tijd en werktijd, tussen arbeid en gezin.

### Uitzendarbeid

Uitzendarbeid is bijvoorbeeld aan een merkwaardige opmars bezig. Meer dan veertig procent van de nieuwe arbeidscontracten in ons land gaan via uitzendkantoren. In de toptien van de uitzendjobs zitten de bedienden, onderhouds- en schoonmaakpersoneel, magazijniers, verkopers, secretaresses en boekhouders, telefonisten, lassers,... In België zijn nu al meer dan 100 uitzendbedrijven actief. Tot in de kleinste Vlaamse dorpen vind je verscheidene filialen van uitzendbedrijven, vaak in dezelfde straat. Veertig procent van de bedrijven doet al een beroep op uitzendwerk om een flexibele personeelspolitiek te kunnen voeren.

Ik vind de tijd gekomen om de uitzendwerknemers die het wensen, de mogelijkheid te geven om vaste werknemer te worden van het uitzendbedrijf. Dat is nu al het geval in Nederland: na een periode van opeenvolgende interims krijgt de werkzoekende er automatisch een contract als vast werknemer van het uitzendkantoor. Hij wordt door het kantoor betaald, ook als dat geen job voor hem vindt. De uitzendbedrijven moeten in dat geval wel aan poolvorming mogen doen.

Zo'n garantie zou trouwens aansluiten bij de praktijk in het uitzendwerk: vier op tien uitzendkrachten vinden op dit moment binnen de zes maanden een vaste job. Bij de

hogergeschoolden loopt dat op tot tachtig procent. Andere uitzendwerkers willen net geen vaste job. Deze arbeidszigeuners kiezen voor de vrijheid van korte opdrachten. Het gaat vaak om de tweede kostwinner in een gezin dat financieel niet echt een volwaardig tweede inkomen nodig heeft.

Vooraf in organisaties met veel hogeschoolden wordt de werknemer meer en meer een ondernemer binnen de bedrijfsorganisatie: het Nederlandse startdocument over de economie van de toekomst spreekt van de „intrapreneur”. Het gaat vaak om freelancers of zelfstandigen zonder personeel. Deze werknemers zijn goed opgeleid en gespecialiseerd, ze voeren tijdelijke opdrachten uit voor een tijdelijke baas.

Het spreekt voor zich dat hieraan schaduwzijden zijn verbonden. Deze freelancers of intrapreneurs moeten zich een grote flexibiliteit laten welgevalen, zeer beschikbaar zijn, permanent mobiel bereikbaar. Werkgevers zien meer en meer heil in die tijdelijke krachten die goedkoper zijn en minder sociale en syndicale bescherming genieten.

Veel van die dynamische en hoogopgeleide jonge krachten menen aan die sociale en syndicale bescherming ook geen behoefte te hebben. Maar wat als de arbeidsmarkt niet langer onverzadigbaar is, of de intrapreneur overstresst geraakt of opgebrand? Als de werkvormen van de werknemers ingewikkelder en veelzijdiger worden, meen ik dat ook de sociale bescherming die evolutie moet volgen.

### Insluiting

Om niet te verglijden in wild kapitalisme, denk ik dat de sociale partners aan de nieuwe vormen van sociale bescherming een grote kluit hebben. Ik sluit me aan bij wat het al geciteerde Nederlandse rapport “Bloei door kennis” hierover zegt: „De herziening van de traditionele verzorgingsstaat ...is daarom ook niet gericht op het ontmantelen van de verzorgingsstaat, maar op de vergroting van de efficiëntie van de collectieve arrangementen en op een versterking van het activerende karakter. De uitkeringsfabriek uit de jaren zeventig past niet in een activerende verzorgingsstaat.”

Er bestaan nu al heel wat creatieve ideeën over hoe we de zwakste menselijke schakels in die harde nieuwe wereld zo goed mogelijk kunnen beschermen én een menswaardig leven kunnen waarborgen. Zoals hierboven gesteld, biedt werk daarvoor de beste waarborg. De zwaksten aan een job helpen moet daarom ons doel zijn.

Op het colloquium dat de VU over de Kleurennota organiseerde, pleitte professor Josse Van Steenberge enigszins provocerend voor de plicht tot arbeid voor de Vlamingen, van hun achttiende tot hun zeventigste, die het recht op arbeid hoort te vervangen.

Momenteel wordt het uitkeringsgerechtigde werklozen, gehandicapten, gepensioneerden of zieken in de meeste gevallen verboden om te werken. Het lijkt erop alsof we via de sociale zekerheid de zwakkeren aan hun lot overlaten van zo gauw ze een uitkering krijgen. Zij worden uitgesloten van arbeid en raken daardoor ook maatschappelijk en sociaal geïsoleerd. Van Steenberge meent dat we al wie uitgesloten is, opnieuw moeten insluiten: stimuli bedenken om hen een taak te geven in de samenleving, hen te integreren via een job.

Gemeentebesturen, sociale partners en ook lokale privé-actoren (kleine bedrijven, zelfstandigen, gezinnen) hebben daar ook een verantwoordelijkheid. De groep van inactieven integreren in het arbeidsproces is een aangelegenheid die kort bij de mensen moet gebeuren. Buurtdiensten kunnen daarvoor een belangrijk instrument worden. Maar we moeten oppassen dat we voor de uitkeringsgerechtigden geen fuik klaarzetten die hen financieel beloont om in het nevenscircuit te blijven werken, zoals dat bij de PWA's het geval is. Doorstroming naar de reguliere arbeid moet een permanent aandachtspunt blijven.

File

Verkeersdeskundigen voorspellen dat we bij een onveranderd beleid met z'n allen zullen stilstaan in 2008. Elk jaar komen er meer vrachtwagens en personenwagens bij. In 1999 werden er bijna een half miljoen nieuwe personenwagens ingeschreven. Dat waren er 8,3 procent meer dan in 1998 en maar liefst 23,6 procent meer dan in 1997. Tussen 1975 en 1997 steeg het aantal wagens in ons land van 2,6 miljoen tot 4,3 miljoen.

Die wagens vervoeren ons vooral tussen beperkte tijdstippen van en naar ons werk. Een derde van het verkeer is onderweg tussen vijf en negen 's ochtends en half vijf en half acht 's avonds. Een stad als Brussel ontvangt elke werkdag 350.000 pendelaars.

Al die files zorgen voor meer stress bij de „spits-broeders”, agressiviteit en ziekteklachten. De files verlagen de productiviteit, verhogen de brandstofkosten en bemoeilijken onze import en export. Ze zijn een handicap bij pogingen om nieuwe investeerders aan te trekken. Ze zorgen voor een grotere uitstoot van CO<sup>2</sup> en meer lawaaihinder.

Hoe kunnen we de files verminderen? Al jaren worden verschillende oplossingen naar voren geschoven: nieuwe infrastructuurwerken, missing links en selectieve investeringen in beton blijven onmisbaar om de vertrouwde knelpunten uit de dagelijkse file-overzichten op de radio te halen.

We moeten ook de auto-pendelaars stimuleren om meer gebruik te maken van het openbaar vervoer. Dit vergt natuurlijk forse investeringen in het openbaar vervoersnet. Daar werken we aan. Het Brussels Gewestelijk Express Net (Gen) zou het aantal autopendelaars moeten kunnen uitdunnen met zo'n 17 procent.

Carpoolen is ook een middeltje dat nog niet is uitgeput. Uit een enquête van vorig jaar blijkt dat acht op tien Belgen voorstander is van het principe om een wagen te delen om te gaan werken. Praktische bezwaren staan echter de Belgen vaak in de weg om de mooie voornemens ook uit te voeren. Werkgevers, werknemers en overheid kunnen zeker nog inspanningen leveren om wat praktische bezwaren uit de weg te ruimen.

En we mogen ook die goede oude fiets niet vergeten. Studies van het Worldwatch Institute voorspellen al jaren dat de goede oude tweewieler het vervoermiddel van de toekomst hoort te worden. Maar dan moeten we onze steden heel wat fietsvriendelijker maken. Waarom zijn de fietsers in Brussel bijvoorbeeld maar goed voor twee procent van het verkeer? In steden als Kopenhagen, München, Salzburg of Parma halen de fietsers twintig procent of meer!

Met het geïntegreerd Masterplan voor Antwerpen wil de Vlaamse regering met een waaier van initiatieven helpen de grote verkeersknoop rond onze metropool te ontwarren. In dat plan zit het wegwerken van missing links als de Oosterweelverbinding, die de Antwerpse Ring een

noordoostelijk sluitstuk geeft; de ondertunneling van de kruispunten op de Singel; een fikse verbetering van het openbaar vervoer van en naar Antwerpen; zware spoorinvesteringen, investeringen in de waterwegen en een nooit gezien fietsinvesteringsplan.

Al die inspanningen zijn nodig en nuttig. Maar ze zijn niet structureel. Hoeveel geld we in bovenstaande oplossingen ook pompen, ze bieden slechts tijdelijk soelaas. Ze bestrijden het symptoom. De enige manier waarmee volgens deskundigen het probleem op een fundamentele, duurzame en structurele wijze kan worden aangepakt, is voor zoveel mogelijk beroepen de diepgewortelde traditie loslaten van te “gaan” werken. We moeten meer thuis \_ of dichtbij huis \_ werken. Laat de werknemer niet langer naar zijn werk gaan, laat het werk naar de werknemer komen!

## Thuiswerken

Uit een recent onderzoek van studiebureau ICMA en interimkantoor Randstad blijkt dat 73 procent van de kaderleden en 64 procent van de bedienden thuis willen werken. De onderzoekers voorspelden dat thuiswerk dé trend van de volgende tien jaar wordt.

Toch is het nu nog een uitzondering op de arbeidsmarkt. Het aantal telewerkers wordt nu op ongeveer een kwart miljoen geschat. Telewerken biedt op het eerste gezicht heel wat voordelen voor tal van beroepen: vertalers, boekhouders, journalisten, IT-mensen, managers, vertegenwoordigers.... de werknemer rijdt niet langer in de file van huis naar zijn werk en omgekeerd. Het verlies aan tijd onderweg wordt uitgeschakeld of, via een telewerkkantoor, gevoelig verminderd. De werknemer komt niet langer gestresseerd op het kantoor aan, of brengt zijn stress van de file niet de woonkamer binnen.

De telewerker bepaalt zelf zijn werkritme: hij of zij beslist op welke tijdstippen van de dag er gewerkt wordt, en wanneer niet. De kinderen kunnen 's middags van school naar huis komen om te eten, ze hoeven niet in de naschoolse opvang te blijven. Vader of moeder kan 's avonds of 's morgens vroeg nog een uurtje doorwerken. Die controle over het eigen werkritme verhoogt de motivatie en daardoor de productiviteit van de thuiswerker.

Dat zijn allemaal voordelen, zowel voor de werkgever als de werknemer. Alle technologische belemmeringen voor het telewerken zijn intussen de wereld uit. Bovendien evolueert de economie meer en meer naar een netwerkeconomie met gedeconcentreerde kernen.

Wat houdt de grote doorbraak van de nieuwe werkvorm dan tegen? Is het een mentale rem bij de werkgever? Vrezen managers en werkgevers dat ze bij telewerken de controle over hun werknemers en over hun werk verliezen? Daar heeft het volgens specialisten veel mee te maken. Maar die mentale rem wordt dankzij de krappe arbeidsmarkt langzaam verpulverd. Bedrijven die thuiswerken aanbieden, zijn aantrekkelijker en competitiever: ze bieden potentiële werknemers immers een belangrijk voordeel. Meer en meer werkgevers zeggen ook vragende partij te zijn voor thuiswerk.

Aan thuiswerken zijn ook nadelen verbonden. Thuiswerkers vrezen sociaal geïsoleerd te worden. De mensen gaan immers niet alleen naar hun kantoor om te werken. Ze hebben er ook sociale contacten, doen een informele babbel met collega's. Sommige telewerkers klagen erover dat thuiswerken de grens tussen privé-leven en professioneel leven doet vervagen.

Anderen vinden het moeilijk om zich thuis tijdens hun telewerk voor hun huisgenoten te moeten afsluiten. Kinderen vinden het niet altijd makkelijk te begrijpen dat papa wel thuis is maar niet mag gestoord worden omdat hij aan het werken is.

Om de nadelen op te vangen kiezen de meeste bedrijven en werknemers op dit ogenblik voor tussenoplossingen: deeltijds thuiswerken, meestal minstens één dag in de week. De baas behoudt zo beter de controle over de werknemer. De andere nadelen die de werkgevers vrezen met thuiswerkers (tanend gezag, twijfels over de loyaliteit van de werknemer, kwalijke gevolgen voor het teamwerk en de sociale interactie) kunnen dan beperkt worden.

Voor de overheid heeft telewerken vooral als voordeel dat de fileproblemen gevoelig kunnen worden verminderd. Het is bekend dat het grootste deel van het half miljoen pendelaars uit de driehoek Antwerpen-Brussel-Gent een job uitoefent die perfect op een andere locatie verricht zou kunnen worden. Elke thuiswerker is een auto of passagier minder voor de tijdens de spitsuren overbezette wegen, bussen, trams en treinen. Waarom kunnen we bedrijven met fiscale stimuli niet motiveren om het thuiswerken in te voeren, of om zich in satellietkantoren te deconcentreren?

Want ook het telekantoor, het satellietkantoor of groepskantoren zijn tussenoplossingen. Telekantoren, best gelegen op bereikbare plaatsen in de buurt van stations, moeten in principe door de werknemers op een kwartier kunnen bereikt worden. Op het telekantoor kan de werknemer het gemis aan sociale contacten van het thuiswerken opvangen en ongestoord(er) werken.

We hebben er als overheid alle voordeel bij om met een palet van federale en Vlaamse prikkels de werkgevers te overtuigen op de kar van de satellietkantoren en thuiswerken te springen. Waarom zouden we het thuiswerk voor de werknemers niet stimuleren door hen dezelfde fiscale kortingen te geven die we geven aan wie zich verplaatst met de auto, de fiets of het openbaar vervoer?

### Levensloopbaan

Bestaat er binnen enkele jaren nog een „normale” werknemer zoals we die vandaag kennen? Hij wordt wellicht steeds zeldzamer. En ook bij de normale werknemers zal er de komende jaren heel wat veranderen. Vandaag klagen de werknemers – arbeiders, bedienden en kaderleden – vooral over de te hoge werkdruk, de overbelasting, het hoge arbeidsritme, te flexibele arbeidsroosters en de ongezonde werkomstandigheden. Het loon van de werknemers zorgt voor veel minder onvrede, maar het blijft wel nog de jobkeuze bepalen.

Daaruit leiden de arbeidssociologen af dat vooral de arbeidsorganisatie in de nabije toekomst aan verandering toe is: niet zozeer de 35-urenweek in plaats van de 38-urenweek doet de werknemer watertanden, maar wel de overgang van de vijfdaagse werkweek naar een vierdaagse werkweek, met werkdagen van negen en een half uur.

Vier dagen werken kan de combinatie tussen werk en gezin een stuk eenvoudiger maken. Ook allerlei formules van deeltijds werken, ouderschapsverlof, loopbaanonderbreking, zorgverlof, loopbaankredieten of landingsbanen kennen een toenemend succes. België telt vandaag al meer dan 600.000 deeltijdse werknemers. De Vlaamse regering ondersteunt die werkvormen trouwens extra, bovenop de federale afspraken. De cao die voor de witte sector werd afgesloten speelt royaal in op die nieuwe werkvormen. In combinatie met het vooruitzicht op

een latere leeftijd met pensioen te moeten gaan, verwacht ik dat hij baanbrekend zal zijn voor andere sectoren.

Vlaanderen is flink op weg het model van de levensloopbaan van de Duitse wetenschapper Günter Schmid te verwezenlijken: een mix van arbeidsverdelingsformules die leidt tot meer werkgelegenheid, een betere kwaliteit van het werk en een betere combinatie van werk en privé-leven.

Tegelijk nemen we met de Vlaamse regering maatregelen om de werkzaamheidsgraad tot zeventig procent op te tillen, door allerlei vormen van opleidings- en vormingssubsidies te verstrekken, door een doelgroepenbeleid, door incentives voor bedrijven die mobiliteitsplannen ontwikkelen, en zo meer.

### Vergrijzing

Al enige tijd waarschuwen demografen voor de gevaren van de vergrijzing die Vlaanderen en andere hoogontwikkelde delen van Europa als een zwaard van Damocles boven het hoofd hangt. Ik ben niet zo pessimistisch. Wat niet wil zeggen dat ik vind dat we alles maar z'n vrije loop moeten laten.

De vergrijzing is een probleem dat we enkel met creatieve ideeën zullen kunnen oplossen. Het lijkt me wel onafwendbaar dat het taboe van de pensioenleeftijd op 65 jaar zal sneuvelen. Twee derden van de vijftigers neemt nu geen deel meer aan het arbeidsproces. We moeten nagaan hoe we deze mensen opnieuw aan het werk kunnen helpen. Daar moeten we als politici echt werk van maken.

Het kan dan ook niet langer dat politici nieuwe brugpensioenen toestaan voor de publieke noch voor de private sector. Wanneer ook enkele grote bedrijven toelating krijgen om hun oudere werknemers vervroegd te laten vertrekken, scheppen we bij de publieke opinie verkeerde verwachtingspatronen. Zo'n beleid getuigt niet van moed, is onverstandig en zadelt de volgende generaties met de problemen op.

Langer werken hoeft volgens mij niet eens zo erg te zijn. Wanneer we ons professioneel leven bekijken als een levensloopbaan, kunnen we ervoor zorgen dat oudere werknemers geleidelijk aan minder hard gaan werken en meer als coach optreden voor jongere collega's. Doorwerken na je 65<sup>ste</sup> zal veel gezonde jonge ouderen dan geen onoverkomelijke last zijn.

Ik vind dat we de vergrijzing van een horrorverhaal moeten omdraaien in een uitdaging. Want de vergrijzing is eigenlijk slechts het gevolg van in wezen positieve evoluties: het lage geboortecijfer in hoogontwikkelde landen met hoge inkomens, en de stijging van de levensverwachting. Dat we met z'n allen gemiddeld ouder zullen worden dan onze groot- en overgrootouders, danken we aan onze betere gezondheid, de ontwikkelingen in de gezondheidszorg en de toegenomen welvaart.

En de pensioenlasten dan? En de uit de pan swingende ouderenzorg? Ik denk dat die problemen beheersbaar zijn. In een Oeso-studie stelt Ignazio Visco dat de uitgaven voor gezondheidszorg vooral in de laatste maanden van het leven gebeuren. Aangezien oudere mensen langer gezond blijven dan vroeger, zouden de kosten van hun gezondheidszorg al bij al nog meevallen. Visco meent dat op lange termijn de gezondheidszorg slechts zou stijgen met een half procent van het bruto binnenlands product (bbp).

De uitgaven voor pensioenen zullen inderdaad ook stijgen. Maar in de Europese Unie, schat Visco, zouden ze slechts klimmen van 10,2 procent van het bbp vorig jaar naar 13 procent in 2050. Die kleine toename moeten we kunnen opvangen. Onze levensstandaard zal immers ook stijgen.

En we rekenen erop dat de werkzaamheidsgraad de komende jaren toeneemt: als de actieve bevolking in de Europese Unie zou stijgen van 60 tot bijna 75 procent, zoals in de Verenigde Staten, zou de afhankelijkheidsgraad slechts stijgen van 0,7 gepensioneerden per werknemer vandaag tot 0,9 in 2030. Dat heeft de bank Credit Suisse First Boston in een recente studie berekend.

Het plaatje ziet er volgens de CSFB nog rooskleuriger uit wanneer de pensioenleeftijd wordt opgetrokken tot 70 jaar: dan zou de afhankelijkheidsgraad in de eurozone dalen van 0,7 nu tot 0,4 in 2030. Zie je ertegen op om te moeten werken tot je zeventigste? Vergeet dan niet dat je

dan gemiddeld nog altijd langer van je pensioen zou genieten dan de gepensioneerden in 1960. Toen werden de pensioenen maar voor gemiddeld twee tot drie jaar opgenomen.

Een verhoging van de werkzaamheidsgraad en de pensioenleeftijd kunnen volstaan om de nodige economische groei te genereren om het probleem van de vergrijzing beheersbaar te houden. Economisten verwachten dankzij de nieuwe economie trouwens ook een snellere groei van de productiviteit, die ook tot meer groei moet leiden.

In een recent rapport kwam ook het Planbureau tot optimistische prognoses over de vergrijzing: het Planbureau verwacht dat de kosten van onze staatsschuld veel sneller zullen dalen dan de factuur van de vergrijzing stijgt.

## Sociaal weefsel

De nieuwe vormen van arbeid hebben grote gevolgen voor het maatschappelijk leven. Thuiswerken, zelfstandig werken of periodes van zelfverkozen niet werken wijzigen de manier waarop in onze gemeenschap traditioneel gewerkt en geleefd werd. Thuiswerkers vinden geen houvast meer aan de prikklok. Ze worden niet meer beoordeeld op de arbeidsuren die ze hebben gepresteerd. Ze worden beoordeeld op hun prestaties: ze moeten projectmatiger leren werken, met overeengekomen deadlines.

Alleen al de gevolgen van die wijziging zijn fenomenaal. Ze heeft gevolgen tot in de lespakketten van het onderwijs. De werknemers kunnen immers door projectmatig werken hun vrije tijd uitbreiden door de efficiëntie van hun arbeid te verhogen. Het onderwijs zal in alle opleidingen meer aandacht moeten schenken aan technieken die toegespitst zijn op doelgerichtheid en tijdswinst zonder kwaliteitsverlies.

De nieuwe werkvormen impliceren dat werknemers van morgen minder op de traditionele werkuren aan het werk zijn. Dat heeft gevolgen voor de openingsuren van winkels, sportfaciliteiten, vrijetijdscentra, ... Ook de bij jonge gezinnen al algemeen verspreide praktijk van het tweeverdienen zet die strikte openingsuren onder druk. Het wordt niet langer houdbaar om de openingstijden en sluitingstijden van winkels en warenhuizen aan

reglementeringen te onderwerpen. De trend naar liberalisering van de openingsuren dringt overal in Europa door.

Die sluitings- en openingstijden van winkels en banken worden anderzijds steeds onbelangrijker voor wie gebruik maakt van het internet om aankopen te doen of z'n bankzaken te regelen. Alle diensten uit het overheidsapparaat, van het postkantoor tot het gemeenteloket, zullen ook on line beschikbaar moeten zijn. Dit betekent niet dat alles virtueel moet omdat het virtueel kan. Fysisch contact of persoonlijke begeleiding moeten mogelijk blijven voor burgers, bedrijven of organisaties die dat wensen. Standaardinformatie en klassieke, eenvoudige transacties zullen wel sneller via de digitale weg verlopen.

### Fiscaliteit

Als minister van Financiën en Begroting ben ik in ieder geval van plan om ons uitgestippelde pad van schuldafbouw te blijven volgen. Eén miljard frank schuldafbouw levert immers 60 miljoen frank extra beleidsruimte op. Eind 2004, het laatste jaar van de lopende regeerperiode, wil ik de Vlaamse overheidsschuld teruggebracht hebben tot 112 miljard frank. Dan zouden we erin geslaagd zijn de schuld in één regeerperiode te halveren.

Als we verder gaan met het indienen van begrotingen met een overschot, als we dat overschot hoofdzakelijk aan schuldafbouw blijven besteden, als we hogere inkomsten en lagere uitgaven dan begroot gebruiken voor schuldafbouw en wanneer we de opbrengsten van privatiseringen gedeeltelijk aanwenden voor schuldafbouw, zal dit lukken.

Verder zullen we ook inspanningen moeten blijven leveren om de fiscaliteit in ons land te verlagen. De belastingdruk is immers zo hoog dat ze arbeid vernietigt. Het teruggeven van geld aan de burgers is niet alleen een populaire maatregel, het is ook een economisch noodzakelijke. Het geeft mensen opnieuw vertrouwen, het wakkert de ondernemingszin aan, het verhoogt de koopkracht en het is tenslotte niet meer dan fair.

Tegenwoordig werken we tot de maand augustus voor de staat, pas daarna gaan de inkomsten naar onze eigen portemonnee. Dit moeten we keren. Het hoeft zelfs niet eens ten nadele van de overheidsinkomsten te zijn. Minder belastingen betekent ook vlotter aangeven. Kijk maar

naar het effect van de verlaging van de successierechten: die maatregel bracht de staat meer op dan hij kostte.

Wat me stoort, is de houding van sommige gemeente- en provinciebesturen die de verlaging van de Vlaamse en federale belasting willen “compenseren” door hun opcentiemen en belastingen te verhogen. Ik ben het ermee eens dat hun takenpakket werd uitgebreid. Maar ook de Vlaamse en de federale overheid kregen steeds meer opdrachten.

Bovendien slagen tal van gemeenten en zelfs grotere steden er wél in om hun belastingdruk constant te houden of zelfs te verminderen. Eerder dan met het uitgebreide takenpakket, hebben de belastingverhogingen in veel gemeenten en provincies vooral te maken met de onwil of onkunde van sommige schepenen en gedeputeerden om sober om te springen met het beschikbare geld, om zichzelf en hun werking door te lichten en in vraag te stellen.

Meer en meer vraagt de burger ook uitleg over zijn belastingen. Hij heeft gelijk. Burgers hebben het recht te weten aan wie en waarom ze belastingen betalen. Het wordt tijd om de belastingen van de verschillende overheidsniveaus los te koppelen, zeker wat de inning betreft.

## Steden

De Vlaamse steden zijn al eeuwenlang de pijlers waarop de Vlaamse welvaart, het Vlaamse internationale prestige en de culturele uitstraling rusten. Al langer dan een decennium wordt in Vlaanderen gesproken over een herwaardering van de steden. Stedenbeleid vormt al jaren een vertrouwd onderdeel van regeerakkoorden, beleidsnota's en plannen. Toch meen ik dat ondanks de vele inspanningen in de steden onvoldoende ten goede is veranderd. Ik geloof niet dat ik met die mening bij de kiezers alleen sta.

Allereerst is het natuurlijk zo dat veel Vlamingen de historische waarde van de Vlaamse steden wel kennen en naar waarde schatten, zolang ze er maar niet hoeven te gaan wonen. Vlaanderen is anno 2001 één grote randstad. De rijkere bewoners van de groene randjes rond de verstedelijkte kernen houden teveel van hun berk of sierspar in de riantte voortuin van hun

fermette. Ze gaan wel naar de stad voor hun inkopen, een avondje theater of een duik in het zwembad.

De stad verzuipt door al deze vormen van onderbetaald gebruik van uit de rand en het platteland. Ze trekt als een magneet bewoners aan voor wie de fermette in de rand te duur is. Steden kregen concentraties van arme, achtergestelde en allochtone bewoners in verloederde wijken. Elk stedenbeleid zal volgens mij moeten vertrekken van een herijking van de solidariteit tussen de armere en de rijkere ruimten.

En het Sociaal Impulsfonds dan? Het Vlaamse SIF strooit over vier jaar 8 miljard frank over onze steden en gemeenten uit. De federale regering doet daar nog eens drie miljard bij voor de vijf Belgische grote steden. Dat zijn op het eerste gezicht grote sommen geld. Hoeveel verkrotte huizen kunnen we daarmee niet renoveren?

Heeft het zoden aan de dijk gebracht? Ik vrees onvoldoende. Ik vraag me af of de materiële omstandigheden van de bewoners van de achtergestelde buurten echt zijn verbeterd. De Vlaamse regering wil het Sociaal Impulsfonds hervormen zodat het een echt stedelijk instrument wordt. Die herziening zal gepaard moeten gaan met een herziening van de basisfinanciering van de gemeenten via het Gemeentefonds.

Maar zelfs in de steden laat de huidige werking van het SIF te wensen over. Zijn de projecten niet te versnipperd? Moet het geld niet in de eerste plaats naar de steden gaan die het nodig hebben? Ging niet veel geld naar het loon van goedgeschoolde medewerkers van nieuwe en bestaande instellingen? Ging niet veel geld naar de aankoop van gebouwen? Ging niet veel geld vooral naar de stadsrand, waar het democratisch deficit minder groot is? Werd niet vooral het investeringsklimaat in plaats van het woonklimaat verbeterd? Het zijn vragen die deskundigen als Chris Kesteloot en Pascal De Decker zich stellen. Het stedenbeleid blijft ondanks alles volgens hen „schamel rafelen aan de rand”.

Wat moet er dan gebeuren? Het antwoord ligt niet voor de hand. Een stad maak je niet van de ene op de andere dag prettig om in te leven. De problemen van een wijk los je niet in een handomdraai op.

Het centrummanagement moet ongetwijfeld professioneler worden aangepakt. Stedenbeleid is een geïntegreerd beleid, met aspecten van milieu, ruimtelijke ordening, leefkwaliteit, mobiliteit, cultuur, ...

En natuurlijk zullen we zwaar moeten blijven investeren in huisvesting. De Vlaamse regering zette onlangs het licht op groen voor een nieuwbouwpremie en voor een renovatiepremie voor projecten in dertien Vlaamse steden. Nieuwbouwprojecten kunnen enkel in de kernen van de steden en gemeenten worden gesubsidieerd. De renovatiepremies moeten de kwaliteit van het woningpatrimonium in de dertien stadskernen omhoog krikken. In die dertien steden staan immers 6.350 van de 22.000 leegstaande woningen in Vlaanderen, 1.700 van de 4.800 verwaarloosde woningen en 1.000 van de 2.200 ongeschikte en onbewoonbare woningen.

Ik blijf bij het voornemen dat ik onlangs uitte om de Vlaamse belasting op de leegstand af te schaffen en over te dragen aan de gemeenten. De Vlaamse leegstandheffing schiet haar doel voorbij omdat de Vlaamse overheid te ver af staat van de lokale situatie. Daardoor beging de administratie veel fouten. De helft van de aanslagen wordt betwist. En de helft van de betwistingen wordt aanvaard.

Ik vind de heffing op de leegstand nochtans een goed instrument. Als het oordeelkundig wordt gebruikt. Ik ben ervan overtuigd dat de gemeenten met hun wijkagenten en technische diensten die klus veel beter kunnen klaren.

Sommigen wijzen er ook op dat het aandeel sociale woningen in Vlaanderen in vergelijking met andere EU-lidstaten bedroevend laag ligt. Dat klopt: slechts zes procent van de totale woningmarkt in Vlaanderen zijn sociale woningen. In de Europese Unie is dat gemiddeld veertien procent. Vandaag wachten 60.000 inwoners in Vlaanderen op een betaalbare sociale woning. Maar ik hoed me ervoor een massale inhaaloperatie in de sociale woningbouw te bepleiten. Meer dan 70 procent van de woningen is bij ons immers eigendom van de bewoner. Die bekende baksteen in de maag van de Belg doet geen andere Europese lidstaat ons na.

Het grote voordeel van veel privé-eigendom op de woningmarkt is dat eigenaars gemiddeld beter zorg dragen voor hun huis dan huurders. Dit leidt tot een betere leefkwaliteit van straten en wijken. Eerder dan nieuwe sociale huurwoningen te bouwen voor minderbegoeden, moeten we de kansarmen de mogelijkheden bieden om zelf eigenaar van een woning te worden.

We kunnen de leefkwaliteit van onze stads- en dorpskernen ook verbeteren door een project naar het voorbeeld van het Italiaanse Citta Slow, Onthaaste Stad. In Italië kunnen steden het logo van Onthaaste Stad verdienen wanneer ze zich engageren om op hun grondgebied de kwaliteit van het leven te verbeteren. Ze kunnen dan initiatieven nemen die het gebruik van het openbaar vervoer aanmoedigen; ze kunnen het autoverkeer weren uit het stadscentrum; ze kunnen extra rustbanken plaatsen, gsm-vrije ruimten afbakenen, de neon-verlichting, de lawaaihinder beperken en zo meer. In een onthaastingsconferentie kunnen de deelnemers jaarlijks de doelstellingen afspreken. Wie die doelstellingen binnen een bepaalde periode niet realiseert, verliest het logo van Onthaaste Stad of Gemeente. Via soortgelijke initiatieven zouden we ook in Vlaanderen, al dan niet met financiële prikkels, kunnen inspelen op de al bestaande gezonde competitie tussen de steden, om een betere leefkwaliteit te bereiken.

## Identiteit

Het globaliseringsproces wordt vanuit vele hoeken met argwaan bekeken. In vele landen zien vele intellectuelen in de doorbraak van de wereldeconomie dankzij de nieuwste technologieën, vooral op informaticavlak, vooral een bedreiging van regionale en nationale talen, culturen, tradities, gewoonten en zeden. Via de grote transnationale bedrijven vermalen de Verenigde Staten de wereld tot Amerikaanse oppervlakkige eenheidsworst, vrezende ze.

Ook in Vlaanderen jagen intellectuelen, politici en partijen op dit globaliseringsspook. Vlaanderen is natuurlijk een kwetsbare, kleine regio in het hart van Europa, die zich al eeuwenlang tegen vreemde bezetters heeft moeten verweren. Van wie de taal en cultuur in honderdzestig jaar België maar ternauwernood overleefde tegen een vanuit de overheid gestuurde acculturatie en assimilatie als onderdeel van de grote Franstalige familie. Dat was een niet eens zo onbegrijpelijke en onmenselijke operatie. Want de grote Franse cultuur heeft met Voltaire, Rousseau en anderen de waarden en vrijheden gestalte gegeven die tot vandaag de kern van het Europese mens-zijn uitmaken.

Ik geloof niet dat Vlaanderen vandaag nog veel te vrezen heeft van de globalisering. Ik vind voor mijn stelling steun in het essay „De cultuur van de vrijheid” van Mario Vargas Llosa. Het verlies aan verscheidenheid in de tradities, cultuur, talen en zeden die de wereld de

voorbijee eeuw heeft gekend, is volgens Llosa onmiskenbaar. Maar het is niet het gevolg van globalisering, maar van modernisering. Modernisering heeft altijd en overal en onvermijdelijk de verscheidenheid beknot. Zelfs Noord-Korea en Cuba, totalitaire staten die zich hard verzetten tegen verderfelijke invloeden van buitenaf, slagen er niet in hun zogenaamde culturele identiteit te vrijwaren.

Globalisering, schrijft Llosa, breidt de mogelijkheid voor alle burgers van deze planeet om hun eigen individuele culturele identiteiten te construeren radicaal uit. Want ze kunnen dankzij de globalisering vrijwillig initiatieven nemen op maat van hun persoonlijke voorkeuren en intieme motivaties. Op veel plaatsen ter wereld bestaat die vrijheid (nog) niet: individuen moeten er de identiteit respecteren die hen wordt opgelegd door het land waarin ze werden geboren, binnen de grenzen van een taal, kerk of tradities. Een culturele identiteit opleggen aan mensen is hetzelfde als die mensen in een gevangenis opsluiten en hen de dierbaarste van alle vrijheden ontzeggen: de vrijheid om te kiezen wat, hoe en wie ze willen zijn.

Dat de globalisering ons tot Amerikaans Engels sprekende MacDonalds-lopers, pizza-eters, Madonna-fans, CNN-kijkers of coladrinkers zal transformeren, geloof ik niet. Het klopt wel dat het Engels de wereldtaal bij uitstek is geworden, zoals het Latijn in de middeleeuwen onmisbaar voor internationale transacties en communicatie. Maar dit Engels zal andere talen niet doen verdwijnen.

Het verdwijnen van grenzen en een wereld die steeds opener en bereikbaarder wordt, doet juist de interesse voor vreemde culturen en talen toenemen.

De aanval is de beste verdediging, zegt men. Dat geldt ook voor de verdediging van onze taal en cultuur. Kijk maar naar het succes van het Vlaamse culturele leven in Brussel, van de Ancienne Belgique en de Beursschouwburg tot het Kaai- en Lunatheater of de KVS-de Bottelarij: waar onze cultuur het meest wordt bedreigd, bloeit ze het mooist. Ik ben ervan overtuigd dat onze taal en cultuur het meest gediend zijn met een actieve promotie in heel de wereld.

We moeten onze cultuur blootstellen aan buitenlandse invloeden in plaats van ze te beschermen onder een stolp. Pas zo kan onze cultuur zich ontplooiën, zijn originaliteit en

waarde kenbaar maken. In de oudheid, schrijft Llosa in zijn essay, heeft het Latijn het Grieks niet vermoord; integendeel, de artistieke originaliteit en intellectuele diepte van de oude Grieken doordrong de Romeinse beschaving en daardoor juist bereikten de verzen van Homeros en de filosofie van Aristoteles en Plato de hele wereld.

We moeten fier zijn op onze culturele bijdrage in de multiculturele wereld, op onze identiteit in het verscheiden Europese koor. Onze Vlaamse feestdag op 11 juli kan zoals de feestdagen in andere landen een rol spelen bij de bevestiging van onze eigenwaarde en ons zelfvertrouwen. Ik doe een oproep aan creatief Vlaanderen om die Guldensporendag een eigentijdse invulling te geven, zoals bijvoorbeeld de Grote Picnic dat deed in Frankrijk. Eén belangrijke doelstelling moet daarbij vooropstaan: de betrokkenheid van alle inwoners in Vlaanderen bij dit Vlaams feest mogelijk maken.

## Cultuur

Vlaanderen is enorm rijk aan cultuur, zowel met grote als met kleine c. De plaatselijke toneelgezelschappen, de leesclubs, de amateurclubs voor film en fotografie, het unieke sociaal-cultureel werk, de zangkoren en muziekscholen geven een culturele onderbouw die excelleert in de grote cultuur van internationaal toonaangevende dansgezelschappen, klassieke en avant-garde muziekgroepen en gereputeerde dirigenten en cineasten.

Denk maar aan culturele ambassadeurs met wereldfaam als Gerard Mortier, Anne Teresa De Keersmaeker, Hugo Claus of Jan Hoet. Deze laatste slaagde erin om, na een strijd van 25 jaar, een museum voor hedendaagse kunst met internationale uitstraling uit te bouwen. Zijn projecten Chambres d'Amis en Over the Edges lokten tienduizenden bezoekers. Zijn initiatieven zijn vaak controversieel, denk maar aan de hamzuilen van Jan Fabre in de Volderstraat in Gent. Maar ik heb zelf kunnen vaststellen hoe honderden Gentenaars gewoon op straat met elkaar in discussie gingen over zin en onzin van kunst. Met zijn actie "Red de Mosselpot" wist Jan Hoet duizenden mensen te overhalen om geld te stoppen in het behoud voor Vlaanderen van dit belangrijke werk van Marcel Broodthaers.

## Monument

Ik mis nog iets in Vlaanderen. Dat gemis sluit aan bij de Vlaamse en Belgische inborst: door geldgebrek geïnduceerde middelmatigheid, het efficiënte beheer zonder de sprankelende visie, de veilige schaapsheid in plaats van de klokkenluider die zijn nek durft uitsteken.

Ik mis een toonaangevend monument, als teken aan de wereld dat dit volk leeft. Ik mis de vonk van creatieve architectuur die ik terugvind in het museum voor hedendaagse kunst van Bilbao, het Centre Pompidou van Parijs, de Tate Modern in Londen of de nieuwe skyline van Berlijn.

Onze geschiedenis heeft nochtans veel van die tekens van glorie voortgebracht: de kathedralen in onze historische steden Antwerpen, Brussel, Brugge, Gent of Mechelen, onze kastelen en abdijen, en, niet te vergeten, de belforten. Tijdens de vorige eeuw bouwden we nog het Atomium. En daarna viel alles stil of bleven we steken in de functionele lelijkheid van het Markiesgebouw of Flanders Expo. De glazen koepel van het Vlaams Parlement is zo ongeveer het laatste markante bouwwerk met symboliek.

Ik roep onze architecten op om plannen te smeden voor nieuwe eigentijdse creaties, tekenen van deze tijd die de monumenten van de toekomst kunnen worden. Sommigen spelen bijvoorbeeld met het idee om op het knooppunt van snelwegen in Gent een enorme stalen kubus van 25 meter hoog neer te planten. De plaats bezit Europese symboliek als kruising van de snelwegen van Parijs naar Amsterdam en van Londen naar Keulen. De kubus is een vorm die niet voorkomt in de natuur, de vrucht van menselijke kennis en creativiteit. Sommigen zien in dit Vlaamse merkteken een attractiepool voor tienduizenden mensen, onderweg in het hart van Europa. Ik roep op om meer soortgelijke ideeën te laten opborrelen.

## Migratie

Als welvarende regio, hebben we ook een verantwoordelijkheid buiten de grenzen van de Europese Unie. In een wereld waarin het wereldwijde web vertakkingen heeft tot in het

Beninse Naititingou, steekt zo'n welvaart de ogen uit. Vlaanderen kan de ellende van de wereld niet opsloppen. Maar de Vlamingen moeten wel goed beseffen dat de stroom van vluchtelingen van Oost en Zuid naar het rijke westen niet te stoppen is. Bijkomende grenscontroles en terugstuuracties ten spijt.

De realiteit is dat nog tienduizenden mensen hier zullen aanspoelen, wakker gemaakt door de moderne communicatiemiddelen, verleid door de exuberante welvaart, geholpen door mensenhandelaars, gestuwd door het verlangen om een betere thuis te vinden voor henzelf en hun kinderen. Kortzichtige oplossingen helpen niet langer.

De enige manier om de vloed te stoppen is de ontwikkeling van het Oosten en het Zuiden. Vlaanderen moet mee het debat voeren over de manier waarop de rijkdom en de mogelijkheden wereldwijd beter kunnen worden gespreid.

Op dit moment vind ik het nog niet geraadzaam om, zoals het VEV bepleit, de immigratiestop op te heffen. Het zou niet verstandig zijn om nu opnieuw buitenlandse werknemers aan te trekken om onze vacatures kunnen opvullen. En zeker met contingenten hooggeschoolde immigranten zouden we zowel in het Zuiden als bij ons verkeerde signalen geven.

Bij ons zou de druk weer afnemen om alle moeilijk integreerbare arbeidskrachten aan een job te helpen. Net op het ogenblik dat studies uitwijzen dat de allochtone integratie op de Vlaamse arbeidsmarkt nog heel wat te wensen overlaat, klinkt het pleidooi van de werkgevers om de grenzen voor nieuwe gastarbeiders te openen, ongelooftwaardig.

En in het Zuiden zouden we in dezelfde fouten vervallen als vroeger, met de grondstoffen. De geschoolde arbeidskrachten in het zuiden zijn daar net hoognodig om hun eigen regio te ontwikkelen. Het klinkt wel bijzonder cynisch om te pleiten voor de ontwikkeling van het Zuiden, er zelfs mensen, materiaal en middelen in te pompen, en er tegelijk de brains en technici weer uit te zuigen.

## Aids

Vlaanderen zal over enkele jaren over eigen instrumenten voor ontwikkelingssamenwerking beschikken. Het zal erop aankomen te bewijzen dat we ook daar een verschil kunnen maken. Vlaanderen kan helpen met dingen waar het goed in is, en zijn inspanningen richten op welgekozen doelen. Vlaanderen kan van een grijs, klein en onmachtig gewestje uitgroeien tot het toonbeeld van een deelstaat die resoluut opkomt voor de waarden die hij belangrijk acht.

Ik pleit ervoor om van de aidsbestrijding in Afrika de grote prioriteit van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking te maken. Nog in een recent rapport schetste de Wereldbank een uitermate somber rapport van sub-Sahara-Afrika. Afrika zakt almaar dieper weg in armoede. Auteur Paul Collier legde de verantwoordelijkheid daarvoor ook bij de westerse landen. „Miljoenen Afrikanen leven in armoede, gedeeltelijk omdat westerse landen sneden in hun hulpprogramma's. Dat gebeurde terwijl het in het Westen economisch nooit zo goed is gegaan”.

Vlaanderen beschikt met het Instituut voor Tropische Geneeskunde in Antwerpen over een instelling met wereldfaam in het aidsonderzoek. We moeten er alles aan doen opdat dit instituut zijn wereldfaam kan behouden en uitbouwen, om de grootste epidemie die Afrika ooit heeft bedreigd, het hoofd te helpen bieden.

Peter Piot, de Vlaming die aan het hoofd staat van het anti-aidsprogramma van de Verenigde Naties, schat dat er voor de aidspreventie in Afrika minstens 120 miljard frank nodig is, of het tienvoudige van wat vandaag wordt besteed. Van de meer dan 36 miljoen mensen die wereldwijd met hiv of aids leven, wonen er 25 miljoen in Afrika. Wat weerhoudt het rijke noorden ervan die 120 miljard op te brengen als we er tal van levens mee kunnen redden?

Op het internationale forum moet Vlaanderen ook een of andere vorm van Tobintaks bepleiten. De opbrengst van zo'n taks op speculatieve kapitaalbewegingen moet de armste landen ten goede komen.

Ik weet dat heel wat liberalen het vanuit hun natuurlijke aversie voor overheidsbeslag moeilijk hebben met de Tobintaks. Ze vrezen dat die taks moeilijk inbaar is, maar vooral dat het opgehaalde geld niet ten goede zal komen aan wie het echt nodig heeft. Het democratisch

gehalte van veel landen in het Zuiden laat immers te wensen over. Toch meen ik dat we deze discussie moeten aangaan. Laten we zoeken naar de meest efficiënte methode om steun aan het Zuiden te verlenen zonder daarbij te vervallen in een neo-paternalisme. In elk geval dringt de tijd. Elke dag groeit de kloof tussen rijk en arm.

Vlaanderen kan, binnen België, zijn politieke wil in de weegschaal leggen om een instrument als de Tobintaks aan de orde te houden binnen de Europese Unie en op de agenda te plaatsen bij de Wereldhandelsorganisatie.

### Ethisch ondernemen

Een beetje verrassend kwamen de Vlamingen uit het jongste Europese Waardenonderzoek minder als harde werkers naar voren dan de Franstaligen. In Vlaanderen is het beroep niet zozeer meer een roeping, maar een middel. Het is de weg naar meer waardevolle dingen. Welke? Eerst en vooral het gezin, al krijgt dat een meer gevarieerde invulling dan het klassieke huwelijk. Dan volgen vrienden en vrije tijd. En dan pas het werk. Bij de Brusselaars en de Walen staat werk op de tweede plaats.

Ik interpreteer die onderzoeksresultaten naar een gestegen aandacht voor levenskwaliteit, die samenloopt met gestegen welvaart en welzijn. De verschuiving in die waardenhiërarchie heeft ook consequenties voor ons bedrijfsleven. Praktische en morele. Praktische omdat de werkgevers zich ervan bewust moeten worden dat werken voor de Vlaamse werknemer niet meer het ultieme levensdoel is. De Vlaming wil perken plaatsen aan zijn flexibiliteit, beschikbaarheid, bereikbaarheid en inzet.

Maar ook morele. Ik doe een oproep tot een ethisch reveil bij de leerkrachten, ambtenaren, de ouders, de burgers, kortom de Vlamingen. Het spreekt voor zich dat de ondernemers, managers en bedrijfsleiders ook een ethische opdracht hebben. Zij mogen niet aan de kant blijven staan.

De tijd dat bedrijven alleen naar hun eigen cijfers moesten kijken, ligt achter ons. De ontwikkeling, productie en verkoop van goederen en diensten moet niet alleen de winst van de ondernemer of zijn eigen werknemers ten goede komen, maar ook de samenleving.

Welvaartscreatie moet gebeuren op een ethisch verantwoorde wijze. Bedrijven, producenten en werkverschaffers hebben een sociale opdracht die haaks staat op het wild en ongecontroleerd exploiteren van mensen, dieren, grondstoffen en het milieu ten koste van alles.

Ik weet dat dit ongewone taal is uit de mond van een liberaal. Veel bedrijfsleiders klagen over te hoge loonlasten die tot een gebrek aan concurrentievermogen leiden. Ze klagen over de zware fiscale druk, de vele reglementen, vergunningen en beperkingen. Ze hebben gelijk, op alle punten.

Maar veel bedrijfsleiders kijken ook ongegeneerd en onverschillig een andere kant op wanneer het gaat over de opdracht van het bedrijf als werkverschaffer, als verantwoordelijke medespeler in de samenleving. Ik ben een groot voorstander van het vrij ondernemerschap, zolang dit op ethische grondslagen is gebaseerd. Ik verzet mij tegen de bedrijfsleiders wier enige doel winstmaximalisatie is en het eigen royale loon. Ik keer me af van bedrijven die te weinig of geen aandacht hebben voor de negatieve aspecten die uit hun bedrijvigheid voortvloeien. Die mensen als koopwaar behandelen. Voor wie het milieu hun persoonlijke afvalberg is. Voor wie stank, lawaai, vervuiling van water of bodem van ondergeschikt belang is.

Ik baal van de huisjesmelkers die in de steden huizen inrichten als moderne kippenhokken. Ik voel niet de minste sympathie voor bouwspeculanten die er hun huizen laten verkommeren in de hoop renovatiesubsidies te kunnen opstrijken, of het vervallen pand te mogen slopen om er lucratievere bebouwing neer te poten. Ik veroordeel wie om de winst op te drijven knoeit met ons voedsel en met de gezondheid van de mensen of dieren.

Het streven naar allerindividueel geluk en profijt ten koste van anderen is de jongste maanden en jaren wat te pijnlijk gedemonstreerd in ons land: van de moord op Karel Van Noppen tot de gruweldaden van Dutroux. Van omkoopaffaires in het voetbal, het geknoei met besmet vlees, en de assistentie van vooraanstaande banken bij frauduleuze operaties, tot de mishandeling van dieren in slachthuizen en, natuurlijk, de schandalen waarbij politici betrokken waren.

Ik wil als liberaal een zo groot mogelijke vrijheid. Maar een vrijheid die gekoppeld is aan verantwoordelijkheid en het aanvaarden van de hoogste morele en humane waarden. En ik aanvaard niet dat de combinatie onhaalbaar is.

Integendeel, meer is mogelijk dan nu wordt gedaan. Bedrijven kunnen een bijdrage leveren aan de kwaliteit van hun onmiddellijke omgeving. Sommige bedrijven doen dit al. Talrijke bedrijfsleiders ondertekenden een charter tegen racisme. Bedrijven kunnen ook meer werk maken van een diversiteitsbeleid gericht op doelgroepen als ouderen, gehandicapten, vrouwen, migranten, etcetera.

In veel sectoren maakt het duurzaam ondernemen opgang. Het VBO hield er al een studiedag over, het VEV een rondetafel. Het betekent integraal werken – van zand tot klant – en communiceren met alle partijen. Het betekent dat je je werknemers een veilige werkomgeving biedt, opleidingskansen, een eerlijk loon, inspraak en een gezond evenwicht tussen familie en werk. Het betekent ook dat je als bedrijf je verantwoordelijkheid neemt in de samenleving: door bijvoorbeeld producten te schenken aan kinderen in nood, opvangtehuizen te subsidiëren, aan streekontwikkeling te doen of verenigingen te huisvesten.

Duurzaam ondernemen verdient het geprezen te worden. Ik ben er trouwens van overtuigd dat het in het voordeel is van de bedrijven die het doen. Dankzij duurzame ontwikkeling krijgen de bedrijven beter gemotiveerde medewerkers. En ze bouwen er een niet te versmaden reputatie mee op.

## Voedsel

Ethisch ondernemen betekent in zijn uiterste consequentie ook de vraag durven stellen of bepaalde bedrijfstvormen nog wel verantwoord zijn. Zijn massale foksystemen bijvoorbeeld nog in overeenstemming te brengen met het respect voor het leven, weze dit het leven van een dier?

En dat brengt me bij het gevoelige thema van de landbouw en de voedselvoorziening. Onze landbouwsector is de jongste jaren een probleemsector geworden. De toenemende concurrentie zorgde voor de introductie van intensieve productiemethodes, het gebruik van

pesticiden, bio-genetica en dieronvriendelijke praktijken. Ik wil niet veralgemenen. De wetenschap en de ontwikkeling van techniek en technologie hebben zeker voor een vooruitgang gezorgd. Maar de gevolgen waren niet allemaal positief. Vlaanderen kampt vandaag met overbemesting, waterverontreiniging, uitdroging, verminderde voedselkwaliteit. En de voedselschandalen van de voorbije jaren hebben het imago van de sector geen goed gedaan.

De Vlaamse landbouw moet beseffen dat ze de concurrentie kwantitatief niet kan winnen. Er zullen steeds landen zijn die dankzij lagere loonkosten of de schaalvoordelen van grote ruimten goedkoper kunnen produceren. De belangrijkste troeven van onze landbouw zijn specialisatie en kwaliteit. De boeren moeten vooral die troeven uitspelen. Het overheidsbeleid moet de landbouw daarbij ondersteunen.

De Vlaamse regering promoot nu al de biologische landbouw. De subsidies voor wetenschappelijk onderzoek moeten ook op de eerste plaats gaan naar betere biologische teelttechnieken en milieuvriendelijke landbouw in plaats van naar intensieve landbouwproductie.

Vlaanderen moet model staan voor een diervriendelijk beleid. Het moet de strengste milieunormen toepassen. En er is geen alternatief voor een verdere afbouw van de varkensstapel en een versnelde oprichting van mestverwerkende bedrijven.

En we mogen niet uit het oog verliezen dat de landbouwsector vandaag een ruimere opdracht heeft dan de productie van voedsel. We moeten onze landbouwers stimuleren om zich ook op te stellen als landschapsbeheerders. Boerderijen kunnen meer evolueren naar toeristische en educatieve trekpleisters of zorgboerderijen, waar sociaal zwakkeren kunnen worden tewerkgesteld. Boeren worden ook meer en meer gidsen en leermeesters.

## Milieu

De milieuproblemen werden jarenlang schromelijk onderschat. Vandaag moeten er bijzonder zware en dure maatregelen worden genomen om het water zuiver, de lucht proper en de bodem rein te krijgen. Gelukkig is de bewustwording over onze leefomgeving de jongste

jaren sterk toegenomen. Uit de lange lijst van mogelijke problemen die ons vandaag zorgen baren, zetten de Vlamingen volgens het Vrind-rapport de milieuvervuiling op de tweede plaats. Ik deel de bekommernis van de Vlamingen over de aftakeling van ons milieu.

Ook binnen de liberale beweging wordt het probleem al lang onderkend. Maar de waarheid gebiedt me te zeggen dat er een hemelsbreed verschil bestaat tussen goede bedoelingen en de keiharde realiteit. Het is de grote verdienste van de groenen dat ze dit probleem op de agenda van alle partijen en regeringen hebben gekregen. Over de juistheid van de groene analyse bestaat weinig of geen twijfel meer. We verschillen wel van mening over de manier van uitvoering.

Vlaanderen is een klein en dichtbevolkt gebied met een hoge economische activiteit en een belangrijke doorvoerfunctie. Vlaanderen is ook een regio met een tekort aan ruimte en natuurlijke hulpbronnen. Terecht vraagt iedereen van ons in Vlaanderen propere rivieren, een schone lucht, een oplossing voor het afval en meer natuur om van te genieten.

Milieuproblemen vragen daarom om effectieve oplossingen en kwalitatieve resultaten die merkbaar zijn, nu en morgen. Die oplossingen vragen inspanningen van burgers, bedrijven en overheid. Die laatste moet de problemen op een integrale wijze aanpakken, met de blik gericht op de lange termijn. Duurzame ontwikkeling moet voor Vlaanderen de leidraad zijn.

Duurzame ontwikkeling betekent een economische ontwikkeling die blijft duren en tegemoetkomt aan de wensen voor een schone en gezonde leefomgeving, die tegemoetkomt aan de behoeften voor sociale ontwikkeling van de huidige en de toekomstige generaties. Duurzame ontwikkeling is geen modewoord waarmee discussies kunnen worden gesmoord. Duurzame ontwikkeling heeft aandacht voor zowel economie, als maatschappij en omgeving. Duurzame ontwikkeling moet leiden tot economische, maatschappelijke en milieuwinst.

Om tot dergelijke win-winsituaties te komen, is een geïntegreerd beleid nodig dat durft denken op lange termijn. Als minister-president heb ik terzake al enkele initiatieven genomen. In het kader van de deregulering en de toekomstige beleidsvoorbereiding worden afwegingsinstrumenten ingezet om het milieu-, sociaal en economische aspect op voorhand te betrekken in te nemen besluiten. Gelet op de specifieke ruimtelijke situatie van de Vlaamse

regio en gelet op de beperktheid van natuurlijke hulpbronnen, zal dit van ieder van ons heel wat kennisinzet en creativiteit vergen.

Ik ben er stellig van overtuigd dat economie en ecologie met elkaar kunnen worden verzoend. In dat verband herinner ik aan mijn voorstel om verhandelbare emissierechten in te voeren. Dat marktconforme instrument wordt ook aanbevolen door de Oeso, de Europese Commissie en het Kyotoprotocol. In Europees verband zouden verhandelbare emissierechten Vlaamse bedrijven toelaten om de bonus van de eigen milieu-inspanningen, het verschil tussen hun uitstoot en de toegelaten uitstoot, te verkopen aan bedrijven die moeite hebben om de opgelegde milieunormen te behalen. Het resultaat van die transactie moet dan wel een verbetering van het milieu inhouden. En omgekeerd zouden Vlaamse bedrijven bij wijze van spreken een pakket vervuilde lucht, water of afval kunnen aankopen van bedrijven waarvan de emissierechten meer vervuiling toelaten dan ze effectief produceren.

In ons verstedelijkt Vlaanderen wil iedereen meer en meer genieten van het groen en de natuur. De vrijetijdsbehoeften worden gezien de gejaagdheid van ons bestaan door de Vlaamse burger meer ingevuld in het bos, de natuur en het groen in Vlaanderen. Als fervente fietser geniet ook ik ervan om in mijn vrije tijd te genieten van landschap en natuur.

Natuur, bos en landschappen zijn er echter niet zomaar. Zij vergen behoud, aangepast beheer en vooral respect. Ieder van ons dient daarvoor zijn verantwoordelijkheid op te nemen. Ik roep de sectoren natuurbehoud en bosbouw op om via het instrument van publiek-private samenwerking de middelen beter in te zetten om tot meer natuur en bos in Vlaanderen te komen.

## Energie

In de loop van de geschiedenis zal kernenergie uiteindelijk maar een korte bestaansperiode gekend hebben. Amper vijf tot zeven decennia. Dat komt omdat steeds meer mensen en overheden inzien dat er iets fundamenteels fout zit met het gebruik ervan. Wie even doordenkt, beseft dat wie zich op kernenergie verlaat, met vuur speelt, met de gezondheid van de burgers en met de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen.

We zoeken vergeefs naar aanvaardbare oplossingen om het kernafval veilig te bergen, zoals wij dat nu doen in de streek van Mol. Maar dat is een schijnoplossing. Greenpeace wijst er terecht op dat deze manier van doen onverantwoord is. Daarom moeten we resoluut kiezen voor alternatieve energiebronnen.

Ik ondersteun het Windplan Vlaanderen. Persoonlijk zou ik graag nog meer doen en nog sneller gaan. Het verlenen van bouwvergunningen duurt te lang, de procedures zijn te ingewikkeld. En zoals bij zoveel innovaties, moeten we ook keuzes durven maken. Het voordeel van de groene energie weegt op tegen het nadeel van de visuele vervuiling van hoge betonnen masten met meterslange wieken. Het voordeel voor de mens weegt op tegen het nadeel dat trekvogels de wieken niet overleven.

Er zijn nog andere vormen van milieuvriendelijk energieverbruik mogelijk. We kunnen ook wat vindingrijker zijn in het vermijden van een verdere belasting voor het milieu. Ik denk aan het fiscaal stimuleren van alternatieve energie bij nieuwbouw of renovatie; het apart opvangen en lozen van regenwater en gezuiverd water; het milieuvriendelijk verwerken van het vervuilde water dat de autosnelwegen opvangen.

## OPDRACHT

Het Project dat ik in dit werkje heb omschreven, is ambitieuzer en omvattender geworden dan ik zelf dacht toen ik eraan begon. Ik beseft dat het mij voor de rest van mijn politieke leven als Vlaams minister-president bindt aan een opdracht die zeer moeilijk ten einde is te brengen.

En toch is het mogelijk. Voor zover we er allen in slagen onze politieke loopgraven te verlaten en zonder vooroordelen beslissingen te nemen die noodzakelijk zijn. Dat vereist een ingesteldheid van de politici, van de vakbondsleden, ondernemers en zelfstandigen om het algemeen belang te laten primeren op het eigenbelang. Het vereist de inzet van de werknemers van de openbare diensten ten behoeve van de burgers en niet van de eigen structuren. Het vereist een groot engagement van de ouders en verantwoordelijkheidsbesef bij de jongeren. Het vereist een grotere mate van openheid, tolerantie en respect tegenover onze medeburgers die hier een leven willen opbouwen en op zoek zijn naar wat warmte en geluk.

De komende maanden proberen we met de Vlaamse regering een en ander in beweging te brengen. Er komt een Vlaamse Conferentie waar sociale partners, specialisten en politici samen kunnen nadenken over de Vlaamse economie, de werkgelegenheid, het onderwijs en levenslange leren, de cultuur en de creativiteit, het welzijn, het milieu en een duurzame ontwikkeling. Ik vertrouw erop dat die Conferentie tot een engagement leidt, een maatschappelijk pact voor de lopende en de volgende regeerperiode.

We zullen ook een Forum 21 van onafhankelijke denkers installeren. Het Forum 21 moet onder de bezieling van gewezen Europees commissaris Karel Van Miert de uitdagingen voor Vlaanderen op lange termijn in kaart brengen en de inspiratie leveren om ze het hoofd te bieden.

Dit Forum wordt naar mijn oordeel een cruciaal instrument. Het zal bestaan uit jonge, ambitieuze en deskundige wetenschappers. Zij hebben in hun publicaties en onderzoeken

bewezen dat ze niet aan de leiband lopen van een of andere belangenorganisatie. Zij durven en kunnen de oude en nieuwe breuklijnen overschrijden in het belang van Vlaanderen en van de mensen die er wonen. Deze onafhankelijke geesten kunnen de vinger op de wonde leggen en aangeven in welke richting onze samenleving moet evolueren op economisch, ecologisch, sociaal, maatschappelijk en ethisch vlak.

Ik hoop dat het Vlaams Parlement binnenkort op zijn beurt een permanente Commissie voor de Toekomst installeert. Een Commissie van dromers en durvers die de voorstellen van de Vlaamse Conferentie en het Forum 21 met een open geest bestuderen, die de wetenschappers voor discussie zullen uitnodigen. Die ver van de partijhoofdkwartieren standpunten innemen die worden gedragen door een brede meerderheid en die uitmonden in decreten.

Voor alle duidelijkheid wil ik nog eens onderstrepen dat deze Commissie geen onderwerp van discussie mag worden tussen meerderheid en oppositie. Ik heb lang genoeg in de oppositie gezeten om te weten hoe frustrerend en demotiverend het voor jonge politici kan zijn om in de woestijn te roepen. Laat deze Commissie het voorbeeld zijn voor jonge mensen met talent om opnieuw aan politiek te doen. Daarom stel ik voor om deze Commissie in volle openbaarheid te laten vergaderen, in aanwezigheid van jongeren, studenten en scholieren die komen luisteren, en waarom niet, mee discussiëren.

Dat samenspel van politici met jonge, ongebonden en onafhankelijke mensen is essentieel. Ik weet uit ervaring hoe indrukken tijdens buitenlandse reizen, impressies op culturele voorstellingen en gedachtewisselingen met creatieve mensen tot nieuwe plannen en ideeën leiden. Het is als voedsel voor de geest en het beste middel tegen sleur, verstarring en conservatisme. Het beste middel ook om met beide voeten op de grond te blijven staan en niet terecht te komen in de ivoren toren van de macht.

Ik verwacht dat heel wat voorstellen uit dit manifest weerstand zullen oproepen. Bij de oppositie. Maar ook in de meerderheid. Want niet al wat hier beschreven staat, valt in de smaak van mijn coalitiepartners of mijn partij. Ik leef lang genoeg in de Wetstraat om met Mao Tse-Toeng te bevestigen dat politiek oorlog is zonder bloedvergieten. Dat besef heeft me nooit belet te vechten voor een eerbaar vergelijk.

Maar ook vechten volstaat niet. In de inleiding citeerde ik een Fransman die stelt dat regeren vooruitzien is. Gaston duc de Lévis, een andere Fransman, beviel nog eerder dan Emile de Girardin van een al even grote wijsheid: Gouverner, c'est choisir. Regeren is kiezen, want de middelen zijn eindig. Als ik één keuze mag maken, is het de keuze voor het onderwijs, het investeren in het leren.

De wereldeconomie en Europa zijn machtiger spelers op het Vlaamse schaakbord dan de minister-president. Waar sta ik met mijn mooie principes over investeren in onderwijs en technologie als de gigant Johnson & Johnson in de Verenigde Staten beslist de investeringen in onderzoek te herschikken, wat impliceert dat meer dan 200 hoogwaardige jobs bij Janssen Pharmaceutica in Beerse worden geschrapt? Dat de beslissing vanuit het standpunt van Johnson & Johnson logisch verantwoord kan worden en dat er zelfs nieuwe investeringen komen in Beerse, geeft me toch een wat wrang gevoel.

En ook aan de onderkant smelt de macht van de politicus. Gemeenten krijgen meer te maken met een complexe omgeving, burgers kennen beter hun rechten, het middenveld werkte zich op als een waardevolle – sommigen zullen zeggen: te machtige – partij aan veel onderhandelingstafels. Begrijp me niet verkeerd, dat zijn evoluties die ik toejuich. Maar ze maken het besturen wel minder eenvoudig. Dit vraagt van elk overheidsniveau een grotere deskundigheid en bereidheid tot samenwerking.

Ik vraag van elk van u meer dan dat u op uw autonomie staat, uw rechten kent, uw rechtmatige belangen nastreeft. Overheden, verenigingen uit het middenveld en burgers hebben ook plichten. Ik hoop dat u meedoet. Dat u, in wederzijds respect, mee discussieert, uw inzichten, kennis, ervaring en creativiteit deelt. Zo helpen we de mensen in Vlaanderen met meer zekerheid en vertrouwen naar zichzelf, naar de gemeenschap en naar de toekomst te kijken.

Patrick Dewael,

Tongeren, 4 maart 2001